РОЗДІЛ II

Музика зимового циклу

УДК 781.7:398.8:784.4 (477.6)(045)
DOI: https://doi.org/10.31318/2522-4212.2025.20.349708

Катерина Жук

ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-10482-8246
Аспірантка кафедри теорії та історії музики
Харківської державної академії культури
(Харків, Україна), jhukate53@gmail.com

МЕЛОТИПОЛОГІЯ ЗИМОВИХ ОБРЯДОВИХ НАСПІВІВ У МЕЖИРІЧЧІ ВОВЧОЇ, ОРЕЛІ ТА СІВЕРСЬКОГО ДОНЦЯ

У статті розглянуто зимовий пісенний фольклор новопоселянської традиції межиріччя Орелі, Вовчої та Сіверського Донця – території пізнього заселення (XVI–XVII ст.), яку характеризує складений тип культури. Традиція цього регіону вирізняється осередковістю та багатошаровістю.

Джерельну базу становлять 290 зразків, що походять із 80 населених пунктів 24 районів трьох південно-східних областей України. Це матеріали власних польових записів авторки, доповнені опублікованими й архівними зразками. Дослідження оперте на методи мелотипології (типологічний, ладофактурний і ритмічний аналіз) і сучасної мелогеографії. Систематика і кодування зимових мелоформ впроваджено згідно з реєстром І. Клименко (2017).

Основу зимового календаря становлять кілька жанрових груп: форми-примітиви дитячого репертуару, класичні щедрівки, різдвяні канти та новотвори християнського змісту.

Найпоширенішими на всіх обстежених територіях є колядки і щедрівки дитячого репертуару (так звані форми-примітиви) з чотиридольними та тридольними основами. Також масово зафіксовані «*меланкові*» щедрівки з 6-складовими формулами. Спільний фонд таких творів – понад 120 зразків.

Серед творів, які виконували дорослі, на першому плані перебувають щедрівки, які належать до групи текстів із віршем у ритмі диспондея та рефреном, розспіваним у 6-дольному метрі (становлять понад третину фонду записів). Установлено два щільних осередки побутування таких щедрівок у варіанті з розпростореним рефреном: на історичній території Слобідських земель (з півночі на південь за течією Сіверського Донця) та у селах уздовж р. Оріль.

З десяток зразків правобережних «*меланок*», локалізованих у басейнах річок Вовчої та Мокрі Яли, сигналізують про впливи, що походять із середньонаддніпрянської зони.

Близько 70 творів належать до групи різдвяних кантів або новотворів християнського змісту. Серед них «*миколаївські*» колядки (кантової природи) виступили маркером продовження потенційних впливів слобідської культури у селах, розташованих уздовж Сіверського Донця.

Зимова пісенність демонструє перевагу вузькоамбітусних ладів у давніх зимових мелотипах та більш широкі діапазони у новіших строфічних формах. Типовим є двоголосний виклад, переважно в терцію, зі спорадичним розходженням голосів й утворенням триголосних акордів, або ж оздоблений тонким голосом в октаву. Цікаві ладофактурні варіації найвиразніше виступили в басейнах Сіверського Донця, Орелі та Вовчої. Це засвідчує їх роль як перехідних зон між середньонаддніпрянською та слобожанською традиціями.

Порівняння мелогеографічних карт підтверджує дифузний характер культурних процесів і осередковість новопоселянської традиції.

Стаття включає Додатки: А – таблиці, Б – 24 нотні транскрипції, В – 4 картосхеми.

Ключові слова: зимовий пісенний фольклор українців, новопоселянські традиції, Слобідщина, Середня Наддніпрянщина, Надазов'я, Степ, Оріль, Сіверський Донець, перехідна етнокультурна зона, мелотипологія, ареали обрядових мелодій.

Скорочення і спеціальні штрифтові позначення в тексті й у додатках

Схема адміністративного підпорядкування сіл, звідки походять пісенні тексти, позначена так: с. Берестове (ХРК: Близнюки), де ХРК – область, а після двокрапки – районний центр на час запису, що відповідає адміністративному довіднику 1987 року (Гринюк, 1987)

ДНП – Дніпропетровська область
ДНЦ – Донецька область
ХРК – Харківська область

Фольклорні тексти, висловлювання респондентів виписані курсивом
Вузьким кольоровим шрифтом позначені відсилки до матеріалів Додатків

Вступ

Зимовий пісенний фольклор став одним зі стрижневих обрядових жанрів у новопоселянських традиціях степової України[1], тому він заслуговує на окреме вивчення. У цій статті регіон дослідження обмежено межиріччям Орелі, Вовчої та Сіверського Донця – за цими річками окреслюються територіальні межі експедицій, які провела авторка (2016–2022) та її попередники, передусім Олена Тюрикова та інші (див. табл. 1). Мелотипологічний аналіз зимового репертуару цієї місцевості проводиться вперше, що обумовлює актуальність і новизну розпочатого дослідження.

Окреслений терен належить до степового регіону України й охоплює південну Слобідщину, частини Середньої Наддніпрянщини та північного Надазов'я (частина сучасної Донеччини) – історико-географічних територій пізнього заселення (XVI–XVII століття), що мають складений тип культури. Строкатий характер заселення цих земель новопоселянами з різних регіонів України зумовив осередковість традиції (Осадча, 2011, с. 9), яка може проявлятись на рівні групи сіл, одного села, групи співаків та навіть окремого виконавця. Звідси – багатошаровість традиції, сформованої з широкого розмаїття зимових наспівів, привезених сюди вихідцями зі старих земель історичної України. Серед них – колядки, щедрівки, *меланки*, посівальні пісні, різдвяні канти. Кожна жанрова група представлена різноманіттям специфічних мелоформ.

Особливістю мелодій зимового календаря степовиків є творча розробка засобів музичної стилістики, багатство її локальних особливостей. Це дає цікавий матеріал для їх вивчення в типологічному ракурсі. Також авторка застосовує методи картографування, які візуалізують названу вище осередковість степових традицій.

Підходи. Огляд тематичних досліджень. Теоретичною основою дослідження стали засади науковців-«класиків» у галузі мелотипології, що знайшли свій розвиток й отримали нове трактування в роботах Ірини Клименко (Клименко, 2012, 2017, 2020, розділ 9, 2023). Авторка вивчила також досвід практичної роботи в суміжних регіонах за публікаціями представників київської школи – Маргарити Скаженик (Переяславщина) (Скаженик, 2020), Сусанни Карпенко (Чернігівське Полісся) (Карпенко, 2011), Тетяни Сопілки (Полтавщина) (Сопілка, 2004), Ірини Данилейко (Подесення) (Данилейко, Клименко 2020), Галини Пшенічкіної (Середня Наддніпрянщина) (Пшенічкіна, 2017, 2019, 2020), Олександра Терещенка (Кропивниччина) (Терещенко, 2016), Анастасії Любимової (зона Дніпровських порогів) (Клименко, Любимова, 2023). Особливу увагу приділено розробкам авторів, що працювали на територіях, наближених до степової зони: типологію зимових наспівів Слобожанщини сформувала Віра Осадча (Осадча, 2007, 2010, 2011, с. 68–81); зимову обрядовість суміжної Сумщини вивчала Олена Гончаренко (2008); території південної Слобідщини та північного Надазов'я (Донбас із широкими межами, що охоплюють райони Донеччини, Харківщини й Луганщини) дослідила Олена Тюрикова (Тюрикова, 2009) – ретельно зібрала матеріали в експедиціях і проаналізувала їх за структурами, ладами й фактурою. Особливими орієнтирами для авторки стали дослідження Г. Пшенічкіної та А. Любимової, оскільки вони межують із нашою територією – проте для Середньої Наддніпрянщини характерна більша сталість і тяглість традиції, ніж для ареалу дослідження.

Систематизуючи регіональний матеріал, авторка спиралась на типологічну систематику зимових мелодій І. Клименко: ритмічні особливості інтерпретуються крізь призму категорій, вироблених київською школою. Методологічна база цього дослідження великою мірою орієнтується також на підходи В. Осадчої, тож під час характеристики мелодичного розвитку застосовуються терміни, властиві її науковій школі (зокрема щодо звукорядних моделей, опорних тонів та способів фактурного викладу); для фактурного й ладового аналізу зразків залучено розробки Анатолія Іваницького (інтервально-звукорядна систематика ладів народної музики) (Іваницький, 1997).

Також використано досвід мелогеографічного картографування – систему значків на позначення зимових мелотипів почерпнуто з Атласу обрядових мелодій українців І. Клименко (2020, т. 2).

Під час роботи з пізніми зразками колядкового репертуару (різдвяні канти та новотвори) авторка спиралась на розробки Олени Шевчук та Ганни Коропніченко (Шевчук, 2019; Шевчук, Коропніченко, 2021).

Джерельна база. Для аналізу залучено ***280 зразків зимового обрядового фольклору***, що походять із 80 населених пунктів 24 районів 3 південно-східних областей України – Донецької (ДНЦ), Дніпропетровської (ДНП) та Харківської (ХРК). База об'єднує матеріали з відкритих джерел (Осадча, 2007; Тюрикова, 2009; Цифровий архів фольклору Слобожанщини і Полтавщини; Аудіоархів «Фольклорні скарби Донеччини», 2007) та з приватних архівів (власний та люб'язно надані колекції В. Осадчої, Ірини Крюченко, Іллі Фетисова та Сусанни Карпенко (див. список джерел). Для зручності опрацювання експедиційного матеріалу та корегування відповідності назв населених пунктів і районів використано адміністративний поділ районів України, що діяв до 2014 року. При формуванні карт на позначення сіл використано адміністративні коди населених пунктів за покажчиком (Гринюк, 1987).

Статтю супроводять три додатки, які містять:

(А) – таблиці з переліком джерельних матеріалів та зі списком досліджених сіл (з їх адміністративними кодами);

(Б) – нотації зимових пісень, які здійснила Єлизавета Волошина та зредагувала авторка – окрім нот. 1, 11 та 20, які запозичено зі збірки О. Тюрикової (2009);

(В) – мелогеографічні карти (укладені авторкою).

Деякі території на картах пустують через брак їх фронтальних досліджень або відсутність там записів зимового пісенного фольклору (ДНЦ: Олександрівка, Добропілля, Покровськ (Красноармійськ), Велика Новосілка).

[1] Означення традицій жителів степового регіону як «новопоселянської традиції» належить Вірі Осадчій (Осадча, 2011, с. 9).

Мета статті – класифікувати типові зимові мелоформи в межах перехідної етнокультурної зони пізнього заселення межиріччя Вовчої, Самари та Сіверського Донця, описати їх та на цій основі створити мелогеографічні карти із зафіксованою локалізацією типових мелодій.

1. Етнографічний контекст

Святкування Різдва (*Святвечір*), за свідченнями інформантів, народжених головно в першій половині XX ст., у совєтські часи припадало на 7 січня[2]. 13 січня святкували «*старий Новий рік*» (колишня назва свята – *Меланка*, що в XIX ст. припадала на 31 грудня), 14 січня – *Василя* (нині – 1 січня) та 19 січня – Водосвяття (нині – 6 січня). Далі в описі вживаємо дати радянського часу, подані респондентами.

На Святвечір, 6 січня, за звичаєм, ходили до хрещених із кутею, а на Меланки, 13 січня ходили щедрувати, тоді як 14-го вранці хлопці ходили «*агилякали*» (Осадча, 2007).

Святвечір проходив у родинному колі за обрядовою вечерею, якій передували елементи господарської магії. У багатьох селах напередодні готували пісні пироги з квасолею чи горохом. У деяких селах Барвінківського району Харківської області перед тим, як сім'я сідала вечеряти, мати вносила сіно до хати й приказувала «*кво-кво-кво*, *пі-пі-пі*», а найменша дитина мала «*сісти, як квочка, щоб вроді квочки сідали*» (Осадча, 2007, с. 118). У селах Волноваського району Донецької області кликали Мороза вечеряти: «*Тато стукав у шибку «Морозе, Морозе, іди до нас вечеряти!*». У цей самий вечір кутю носили худобі: «*Батько носив кутю корові, теляті і поросяті, а курям обізатєльно давав. Собаці не давали, може він і заробляв, а йому не давали*» (відомості з приватного архіву І. Крюченко).

Після того як зійшла перша зірка, діти та молодь колядували: «*У нас ото батько було сідає, молитву читає, а ми ж кругом його ото. Вечерю обізатєльно носили. Не діждемо того вечора, шоб вечерю батькові та матері крьосним понести, він же ж шось дасть нам, хоч сахарю грудочку, і то раді були. Носили і одиноким людям. Раньше було запрягають коней, сідаємо на сани, і давай, батько розвезе і наче так бистро та ніч проходе*» (Осадча, 2007, с. 119). У с. Добровілля (ХРК: Близнюки) згадували, що «*шостого числа під Різдво носили вечерю*», а діти, заходячи до хати, казали: «*Добрий вечір святий вечір, прислала мамка і папка нате вам вечерю*!» (Осадча, 2007, с. 118, інформація від Л. Горбань). На ранок 7-го числа колядують: «*Ну вечерю носили тіки шостого, а колядували сьомого. Утром рожествують мужики, а баби не ходять, а після обіду вже всі і хлопці колядують, і дівчата колядують*» (Приватний архів авторки, с. Василівська Пустош ДНЦ: Краматорськ, 2018, інформація від Т. Козаченко). Найпоширенішими жанрами були ритмізовані скандування (привітальні тексти, що вже втратили вокальний компонент), примітивні мелоформи, рідше звучали колядки дорослого репертуару «*А в пана, пана*». Коли ходили «*із звіздою*», виконували тільки різдвяні канти.

У традиціях новопоселенців важливим епізодом зимового циклу було святкування «старого Нового року». Жителька с. Берестового (ХРК: Близнюки) Л. Головаш (1929 р. н.) згадує: «*Щедрували перед Старим Новим годом, канешно, вечором*» (Приватний архів авторки, 2016). У деяких селах щедрували й хлопці: «*Уряжаються хлопці в основному. Із звіздою ходе один, другий козлом рядиться, третій ще чимнебудь, і сніп носять, житницю носять і входять у хату. Тоді ходили в хату до каждого. Не вибирали, а до каждого заходили і щедрували (житниця – сніп із житніх колосків, із ним ходили по хатах, а потім ставили на покутя і зберігали)*» (Осадча, 2007, с. 35). В інших селах, як-от у с. Грушувасі (ХРК: Барвінкове), щедрували лише дівчата й співали «*А в Єрусалимі рано задзвонили*» (Осадча, 2007, с. 115). Часто винагородою були вареники з картоплею чи капустою (Приватний архів авторки, інформація від Л. Степанець, 1958 р. н.).

Поширеними були практики ворожіння: «*Я гадала, в який край заміж вийду... стала на призьбі і кажу: "У який я край заміж піду, у тім краї собака загавкає"*» (Осадча, 2007, с. 121). У Грушовасі (ХРК: Барвінкове) «*і чобіт кидали... Бомажки скручуєм, під подушку, а тоді шо витягнеш, читаєш, і він міні всігда попадався*» (там само).

Уранці 14 січня хлопці засівали зерном у хаті «*на святий куток*», примовляючи: «*На щастя, на здоров'я, та на Новий год, роди, Боже, жито-пшеницю і всяку пашницю*!», – та «*агилякали*» чи «*посівали*», виконуючи типовий сюжетний текст «*А в полі в полі сам Господь ходив*» (Осадча, 2007, с. 113). Саме щедрування та *посівання* були головними обрядовими практиками зимового циклу на Лівобережжі (Клименко, Любимова, 2023, с. 200).

Завершення зимових свят відбувалося на Водохреща – виконували загальновідомі обрядодії без співу. У с. Добровілля (ХРК: Близнюки) згадували: «*Хрести обливали квасом з буряка, коли це робили, пускали голубів*» (Осадча, 2007, с. 113, інформація від Л. Горбань). Подібний звичай зафіксовано й у Волноваському районі, де «*на річці вирубували хрест, заливали буряковим квасом, батюшка святив воду, пускали голубів, а потім прибирали кутю*». Увечері символічно «*виганяли кутю*», приказуючи: «*Узвар на базар, а кутю на покутя!*» (там само).

2. Мелотипологія. Жанровий спектр. Засади морфологічної систематизації

Опис зимових мелодій робимо згідно зі систематикою І. Клименко (Клименко, 2017; 2020, розділ 9), яка передусім розділяє репертуар, що побутує в українських традиціях, на

(I) твори давньої сільської традиції українців (ДСТУ) і

(II) твори пізньої традиції, сформованої на християнській ідеології, – головно різдвяні канти XVII–XVIII століть, до яких долучаються новотвори.

З цих двох жанрових масивів І. Клименко розпрацювала перший та опублікувала його морфологічну систематику, оперту початково на типи рит-

[2] Від 2023 року в Україні офіційно повернуто традиційне святкування Різдва 25 грудня.

моорганізації (виражені в стійких ритмосилабічних формулах), а в другу чергу – за типами компонування.

У регіоні, що досліджується в цій статті, зафіксовано твори обох стилів. Масив зимових пісень групи ДСТУ за виконавцями репертуару та його стилістикою ділиться на дві великі підгрупи: твори дитячого репертуару з простими мелоформами (услід за І. Клименко називатимемо їх групою форм-примітивів), і твори дорослого репертуару зі складною багатоголосною фактурою, що мають усталені строфічні форми зі спеціальними зимовими рефренами. Загальну жанрову картину представимо в таблиці 1. У її першому стовпчику виписано морфологічні коди, у другому – модельні ритмосилабічні схеми, що представляють усе морфологічне різноманіття місцевого репертуару. Перелік форм супроводжуємо статистичними даними. Наприкінці статті додамо до цього реєстру ще географічні характеристики, отримані з мелогеографічних карт, які уклала авторка (див. табл. 3).

Таблиця 1. ОГЛЯД РЕГІОНАЛЬНИХ ЗИМОВИХ ЖАНРІВ ТА МЕЛОФОРМ

Типологічний код	Модельна ритмоформула, що передається в цифровій системі, за К. Квіткою (1926)	Кількість записів	Нотація	Карта в додатку В
ТВОРИ ДАВНЬОЇ СІЛЬСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНЦІВ (ДСТУ)				
Примітивні форми		**90:**		
‹Зм01-1.12›	|1122,1122|	1	–	B1
‹Зм02.10/12›	|2112;2112|	**26**	1	B1
‹Зм03-1.10›	|:2222:|	**55**	2–5	B1
‹Зм03/02› мікст «*Бігла теличка*»	|2222,2222,11112|2222…	1	6	–
«Водіння кози» ‹Зм09›	|:11112: ||:11112:|	одиничні	7	B1
Лівобережні *меланки*: ‹Зм16› ‹Зм17›	|121212| та ін. варіанти (див. табл. 3) |222222|	**31**	8–9	B2
Строфічні форми з рефренами		**80:**		
‹Зм01-3.221› ‹Зм01-6.24› *«А в Єрусалимі»*	|1122,1122|| P1122,1122|| |111144,111144|| P2244,2222,2244,2231||, ін.	7	16–17	B3
‹Зм03›	|2222,2222|| P2222,2222||	3	10–11	B3
‹Зм04-1›, ‹Зм04-2-*Радуйся*› V44p3	|2222,2222,p224|| P2222,2222,224|| та вар.	9 (2+7)	12	B4
‹Зм08› у різновидах	|(:)2222;2222(:)|| P(:)4224,4224(:)||	**37**	13–15	B3
‹Зм10› у різновидах	|11112,11112|p1122||	11	18–19	B4
‹Зм11›	|11112,11112,p123|| P11121,11121,123||	1	–	–
‹Зм15› правобережні *меланки*	|1221,1221|=|11121,11121|	9	20	B2
ТВОРИ НОВОЇ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ				
Різдвяні канти		разом ≈70 од.	21–22	B4
Новотвори			–	–
Псальмові коляди			23–24	–
Тропар Різдва, кондак Різдва			–	–

Таблиця 2. Ритмічні різновиди *меланок*

1	‹Зм16.10 v1›	| ♪♩ ♪♩ ♪♩ ||	18 записів
2	‹Зм16.10v2›)	| ♪♩ ♪♪ ♪ ♪ ||	5 записів
3	‹Зм16.10v3›	| ♪♩ ♪♪ ♪ ♩ ||	6 записів, нот. 8
4	‹Зм16.10v4›	| ♪/♩ ♪♪ /♩ ♪ ||	2 записи, нот. 9
5	‹Зм16.10v5 = Зм17.10›	| ♪ ♪ ♪ ♪ ♪ ♪ ||	2 записи
6	‹Зм16.10v6›	| ♪ ♪ ♪ ♪ ♩ ♩ ||	3 зразки

3. Група примітивних форм

Приступаючи до опису регіональних зимових зразків, скористаємося досвідом подібного дослідження на сусідніх теренах – у зоні Дніпровських порогів (Клименко, Любимова, 2023). Авторки статті ділять місцевий репертуар на групу примітивних форм (які належать переважно до дитячого репертуару, але також їх можуть виконувати й дорослі щедрівники) та групу строфічних форм (там само, с. 201). Послідовність опису обумовлена їх кодами в морфологічній систематиці І. Клименко. Усього в терені записано зразки, що належать до шести типологічних груп – Зм01, Зм02, Зм03, Зм09, Зм16/Зм17. Кількість

творів у кожній групі різна – коливається від одиничних записів до порівняно масової презентації певної мелоформи. Кожну групу описуємо за таким планом: ритмосилабічна характеристика (індекс форми за І. Клименко), опис ладофактурних особливостей, характеристика ареалів побутування.

3.1. Група примітивів на тридольній основі

На території перехідної етнокультурної зони поширені ***дитячі примітивні форми (колядки та щедрівки) – чотирискладові вірші***, ритмічно оформлені ***в тридольні мелодії.*** Наша база містить 26 таких зразків, їх розташування показано на Карті В1 в Додатку. Такі твори виконували на Святвечір (6.01), Щедрий вечір (13.01) та Василя (зранку 14.01) – в останньому випадку виконавцями були лише хлопці.

Зразок, у якому ***4-складові вірші ритмізовано 3-дольними фігурами висхідного іоніка*** (Тюрикова, 2009, с. 214), у систематиці І. Клименко належить до групи ‹Зм01-1.12›. У терені він зафіксований лише один раз з інципітом «*А на ріці, на Ордані*» (на карті В1 поселення 1071). За мелодикою це двоелементна побудова αβ, у звукоряді дихорда із субквартою.

Усі інші 25 зразків тридольного ритму належать ***до групи хоріямба*** ‹Зм02›. Це одноелементні ‹Зм02.10› або двоелементні ‹Зм02.12› (нот. 1; Тюрикова, 2009, с. 149) композиції. Кількісно переважають двоелементні, часто з довільним або й сталим дробленням 1-ї позиції (тоді твориться похідний 5-складник |♪♪♪♪♩ |). Типові інципіти: «*Сію, вію, посіваю», «А в дядька-дядька», «Коляд, коляд, свиней колять», «А вдома-вдома»* та *«А в полі-полі»* (останній інципіт зазвичай розпочинає сюжет ‹Бог / Господь / Василь оре ниву плугом, Діва Марія носить йому їсти› – його виконували хлопці або чоловіки на Старий Новий рік, 14.01). У цих сюжетах 5-складовий ритм зафіксовано як сталий. Розрізняти цей мелотип з-поміж інших 5-складників допомагає типовий для українського Лівобережжя мелодичний контур: ‹**c-h-c-d; c-h-a-g**› (αβ). Та є й інші варіанти – видозміна інтонації у другій фігурі, коли вона не контрастує з першою фразою, а є її розробкою ($\alpha\alpha^{v}$).

Географічно зразки ‹Зм02.10/12› зосереджено переважно в басейнах річок Оріль, Самара, Вовча та Мокрі Яли. У басейнах приток Сіверського Донця вони трапляються точково. Така ареалогія примітивів-хоріямбів окреслює субзону потенційних впливів традицій наддніпрянського історико-культурного регіону.

3.2. Група примітивів на основі диспондея

Другим, більш поширеним типом дитячих примітивів (55 зразків) є короткі приспівки ***4-дольного ритму***, що належать до групи ‹Зм03-1.10›. Віршові рядки часто розширені до 5–8 складів завдяки дробленню всіх 4-х або вибіркових (1-ї та 3-ї чи 1-ї, 2-ї та 3-ї) позицій ритмічної моделі. Найпоширеніші інципіти: «*Я маленький хлопчик», «Сію, вію, повіваю», «Колядин, колядин, я у батька один», «Коляд, коляд, колядниця», «Щедрик-ведрик», «Щедрівочка щедрувала»*. Деякі тексти мають жартівливо-погрозливий характер (*«Ой, на річці, на Йордані»*, де «*бабу розідрали вовки*» у господарів, які були не дуже щедрими) або відверто сатиричний зміст (зі згадуванням Гітлера як дійової особи).

Виконавські особливості цієї типологічної групи полягають у тому, що нерідко це не проспівування, а ритмізоване скандування тексту (повне, часткове), у якому інтонаційний контур лише вгадується. Спів/скандування завершується завжди ще окремим словесним віншуванням. Приклади різних сюжетних варіантів подано в нот. 2–5.

У тих зразках, де збереглася мелодія, амбітуси різноманітні – охоплюють діапазон від секунди до сексти, звукоряди побудовані як дихорд, трихорд, тетрахорд, пентахорд (із субквартою, або субсекундою, або ж без них) переважно «мажорного нахилу». Незвичну ладову організацію має щедрівка із с. Діброва (ХРК: Ізюм) (пункт 1044 на карті В1) у «мінорному» звукоряді в межах квінти, з підвищеним 4-м щаблем (Тюрикова, 2009, с. 192). Інший приклад мелодичної розробки цього мелотипу – зразок із с. Орілька (ХРК: Лозова) (нот. 5; пункт 1353 на карті В1).

Твори групи ‹Зм03-1.10› поширені рівномірно на всій території дослідження, за винятком окремих районів (ХРК: Краснопавлівка, Близнюки; ДНЦ: Олександрівка, Покровськ (Красноармійськ), Велика Новосілка).

Серед зразків-примітивів трапилася мікстова форма груп Зм03 і Зм02 з характерним інципітом «*Бігла теличка*» (нот. 6). Мелодія починається в ритмі диспондея (двічі проведена фігура |♩ ♪♪♩ ♩ |), потім виникає дроблений хоріямб (похідна 5-складова фігура з ритмом |♪♪♪♪♩ |), після чого знову вертається диспондей (сім повторів 6-складника |♪♪♪♪ ¦♪♪♩ |). Мелодія водночас лишається без змін. Такі та інші мікстові композиції описала М. Скаженик за матеріалами з Переяславщини (2020, с. 105–106, нотні приклади 25–37). Для розглянутого випадку дослідниця запропонувала спеціальний ритмокомпозиційний код ‹♩̲ ̲♩̲ 4n›↔‹♩̲ ̲♩̲ 4̲n› = ‹Зм03-1.10›↔‹Зм02-1.10›.

3.3. Примітиви-п'ятискладники

П'ятискладові зразки пісень з обряду «водіння кози» (типологічна сім'я ‹Зм09›) трапилися у двох різновидах – як одно- та двоелементні твори. Ці одиничні приклади зображені на Карті В1 як точкові фіксації. Приклад (нот. 7), який записала В. Осадча в м. Ізюм від переселенців із с. Устя Зелене (Тернопіль: Монастириська), має форму пари серіацій на основі однієї, а потім другої мелодичної поспівки: $\alpha^{n} \parallel \beta^{n}$.

3.4. Лівобережне *меланкування*

Очікувано широко побутують у терені характерні для Лівобережжя ***ямбічні 6-складові однорядкові композиції*** з інципітом «*Меланки ходили, Василька водили*» (31 зразок). Найпоширенішим є підвид ‹Зм16.10v1› (18 зразків) з «правильною» ритмоформулою (рядок 1 у таблиці 2).

Відомі виконавцям й інші підвиди 6-складників. П'ять зразків дотримувалися ритмоформули 2, де на місці очікуваної довгої тривалості (чвертки) виникає її позиційна заміна вісімкою. Трапилися й приклади творів із рисами тонічного устрою – ‹Зм16.10v3› (6 зразків, нот. 8). Підгрупа ‹Зм16.10v4› (формула 4) характеризується повноцінною тонічною ритмікою (нот. 9) – демонструє

взаємозв'язок ритмічної організації і системи наголошених опор. Такі мелодії рідкісні (2 зразки).

Вдалося натрапити також на два зразки монохронного типу ‹3м16.10v5 = 3м17.10›, один із таких, із с. Студенок (ХРК: Ізюм) (пункт 1071 на карті В2), використовує як мірну одиницю вісімку замість чвертки (Тюрикова, 2009, с. 154). У трьох зразках спостерігаємо нетиповий для *меланок* ритм (6), що вкладається у 4-дольний такт (там само, с. 174).

Ладофактурна організація меланкових мелотипів монодична, звукоряд варіюється від великої секунди до септими. Кількісно переважають тетрахорд та пентахорд «мажорного» або «мінорного» нахилу. Ці ж звукоряди можуть бути розширеними знизу (субсекунда) або згори – надставною секундою. Менш поширені звукоряди в обсязі великої секунди, малої терції, сексти «мажорного» та «мінорного» нахилу.

Географічно меланкові форми груп ‹3м16(17)› зосереджені в басейнах річок Сіверський Донець та Самара, частково – за притоками Вовчої. Форми з типовим ямбічним ритмом сконцентровані переважно в межиріччі Сіверського Донця та Самари. Видозмінені зразки з ямбом та диспондеєм локалізовані біля витоків Вовчої, а тонічні зразки й зразки з рисами тоніки – у басейні Сіверського Донця.

4. Строфічні форми. Твори на основі диспондея

4.1. Типологічна група ‹3м03›

Строфічні твори на 4-дольній основі без інших ритмічних додатків для нашого регіону рідкісні.

Одиничний зразок типу ‹3м03-2.221› (нот. 10) має просту композицію з чотирьох диспондеїв із рефреном ‹♩ 44;Р44›. Цей твір, записаний від переселенців із Тернопільщини, фіксує щедрівкову традицію Західного Поділля.

Щедрівка «*Чи є, чи нема»* із с. Іскра (ДНЦ: Велика Новосілка) (нот. 11; на карті В3 пункт 422) у системі І. Клименко належить до групи новотворів ‹3м03-4.24› з видозміненим рефреном у ритмі |♩. ♪♪♪|♩. ♪♪♪|♪♪♩ ♪♪♩ ||. Звукоряд – мажорний тетрахорд із субтонами, у рефрені бачимо відхилення в мінорну тональність 2-го щабля.

4.2. Типологічна група ‹3м04›: формула V44р3 у кантовій стилістиці

Відомий зимовий мелотип із ритмосхемою |♩ ♩ ♩ ♩|♩ ♩ ♩ ♩|♩ ♩ 𝅗𝅥 ||, що належить до колядок сільської традиції ‹3м04-1›, із сюжетом про світове дерево та інципітом *«Ой, у пана- пана/Йвана»,* двічі зафіксований на території Слобожанщини (пункти 105, 1041 в ХРК: Ізюм та ДНЦ: Краматорськ на карті В4). В обох випадках спостерігаємо сюжетний мікст із християнською тематикою про «три празники».

Панівним у цій типологічній сім'ї став бароковий різновид ‹3м04-2-*Радуйся*› (нот. 12), де однорядковий вірш продовжено асиметричним чотиридільним рефреном (7 зразків). Він локалізується точково на території Слобожанщини, переважно в басейні Сіверського Донця. У с. Дар Надєжди (ХРК: Сахновщина) (пункт 1566 на карті В4) трапився сюжетний мікст кантового мелотипу, що поєднує три відомі колядкові фабули – світового дерева, створення світу та новіший сюжет про «три празники».

Записані зразки мають риси кантової стилістики, зокрема – це система паралельних ладів мажорно-мінорної системи. Іноді застосовано пролонгацію заключних долей сегментів (на зразок псальмового ритму, див. нижче), хоча для цього мелотипу таке не властиво.

На території нашого дослідження зафіксовано сольне або жіноче гуртове виконання цих творів. Єдиний зразок із чоловічим заспівом с. Нове (ДНЦ: Лиман (Красний Лиман) (нот. 12) знайдено в архіві І. Фетисова (пункт 817 на карті В4).

4.3. Типологічна група ‹3м08›

Найпоширенішою формою в репертуарі дорослих гуртів на території межиріччя річок Вовчої, Самари та Сіверського Донця є ***щедрівки з ритмом диспондея в змістовій строфі та ритмом великого хоріямба в рефрені*** (37 зразків) (нот. 13–15). Вони належать до типологічної групи ‹3м08›, яка дає на цій території цікаві морфологічні розгалуження, тому приділимо їм більше уваги.

Сюжети. Найпоширеніші сюжети цієї групи – *«Ой сів Христос та й вечеряти»* (за Олександром Потебнею (1887), це сюжет про ‹ключі від раю/пекла›), *«А в Єрусалимі рано задзвонили»* (із сюжетом про Божу Матір, що породила Сина), *«Прийшли щедрувати до нашої хати»* (світський мотив вшанування господаря, господині та їх діточок). Часто трапляються сюжетні мікси, наприклад поєднання мотиву про Меланку та ластівочку (або соловеєчка), коли замість пташки прилітає Меланочка; чи як «*Сів Христос на віконце*» замість ластівочки; або ж варіант, де Христос сів вечеряти, а Меланочка прилетіла, принесла ключі, щоб відкрити праведнії душі (певно, що прилетіти повинна була ластівка). Подібна контамінація можлива і в сюжеті «*А в Єрусалимі*», який переплівся з віншувальним текстом світської колядки «*Добрий вечір тобі*».

Змістовий рядок строфи підлягає довільним дробленням, тому вірші мають вільносилабічну форму $V4_{5,6}4_{5,6}$.

Морфологічна сім'я ‹3м08› ділиться на 2 основні **підгрупи**, залежно від довжини рефрену, – з коротким однорядковим *«Щедрий вечір, добрий вечір / щедрий вечір*!» ‹3м08.221/222› чи довгим дворядковим *«Щедрий вечір, добрий вечір, добрим людям, на здоров'я / на весь вечір»* ‹3м08.241/242›.

Підгрупа ‹3м08.221› має просту модель – ‹♩ 44;Р44› (нот. 13). На території перехідної етнокультурної зони вдалося натрапити на 4 таких зразки ‹♩ 44;Р44›, переважно на території Слобідщини (Лозівський, Зміївський та Ізюмський райони Харківщини – на карті В3 пункти 2, 1372, 706, 1071). У двох зразках із Донеччини (пункти 422, 485 у районах Великої Новосілки та Волновахи) використано прийом гармонічного відхилення в паралельну тональність – їх потрібно зарахувати до умовної *«барокової підгрупи»* ‹3м08.222/221-МБ›[1] (нот. 13).

[1] Ці морфологічні варіанти обговорювалися в курсі відкритих лекцій І. Клименко, проведених для науковців Лабораторії етномузикології НМАУ навесні 2025 року. Індекси наразі мають значення робочих – їх застосовано в нових,

Підгрупа з довгим рефреном – ‹♩44;P44;44› (нот. 14–15) більш численна. Її представляють семантичні варіанти ‹3м08.241› і ‹3м08.242› (по 21 та 12 зразків відповідно – кількісно переважають зразки з рефреном *«Щедрий вечір, добрий вечір, добрим людям на здоров`я»*).

Типова композиція ‹3м08.241/242› зазвичай поєднує змістовий мелорядок (дводільний вірш) із дворядковим рефреном. У нот. 14 бачимо один із характерних інтонаційних різновидів лівобережного рефрену – це чотирикратне повторення простої поспівки ‹αβ;P:γγγγ›, яке І. Клименко називає «рефреном-примітивом» (2020а, с. 186). Але загальна композиція не відповідає моделі, бо заспів розширений до 2 рядків.

Трапляються **композиційні видозміни** з хитанням кількості силабогруп у заспіві, як у нот. 15 (щедрівки дівчині та хлопцеві із с. Морозівка (ХРК: Балаклія), пункт 51 на карті В3), де строфи 2–4 є типовими, а у 1-й і 5-й строфах заспів нарощено ще однією силабогрупою з повтором другої мелодичної фрази (прийом тиражування)[2]. Композиційні нарощування відбуваються й у рефрені – у нот. 15 його розширено до 6 сегментів завдяки вставкам двох 4-дольних фігур, загальна схема строфи виглядає так: ‹♩44;P44+44,44›.

Мелотематична форма творів групи ‹3м08› різна. Типовими є варіанти із серіацією у рефрені ‹αβ;P:γγγγ› (нот. 14) або ‹αβ;Pγ³δ›), або ‹αα';…› – з варіюванням мелодики змістового рядка. Та можливі й складні форми з відхиленнями в інші тональності, наприклад у зразку 15 змістовий мелорядок будується з опорою на 2-й щабель та його умовну «домінанту», а в рефрені наспів через гармонічні засоби повертається до 1-го щабля, але проводить гармонічну опозицію комплексів 2-го та 1-го щаблів ще раз. Така специфічна ладогармонічна будова викликає певні ремінісценції з інтонаційно розімкненими рамковими формами.

Фактурний виклад щедрівок типу ‹3м08› різноманітний. Нормативом для цих творів, що охоплюють усе Лівобережжя, є багатоголосний виклад, сольний змістовий заспів поєднується з двоголосним рефреном, де голоси ведуть свої партії у терцію. Такі зразки вдалося записати в Краматорському районі Донецької області, Балаклійському, Сахновщинському районах Харківської області (на карті В3 пункти 105, 51, 1599). Та в польових записах кінця XX – початку XXI ст., коли традиція перейшла в пасивний стан (припинення практики щедрування, а збереження текстів лише в пам'яті) і записи здійснювались частіше від одного інформанта, представлено неповноцінну фактуру у вигляді одного з голосів, переважно нижнього.

Згідно з картою В3, спостерігається стійке поширення форм групи ‹3м08.241/242› на території історичних земель Слобідщини – це умовна вертикаль із півночі на південь уздовж Сіверського Донця. Нижче Краматорського району трапляються точкові записи цієї форми. Ще один осередок зафіксовано в селах уздовж р. Оріль, на межі сучасних Харківської та Дніпровської областей. Зразки «барокової підгрупи» локалізуються в басейні р. Мокрі Яли.

5. Строфічні 4-складові форми на основі висхідного іоніка. ‹3м01-3›

Тип на основі висхідного іоніка (або його комбінації з диспондеєм у рефрені) відомий на території Слобожанщини. Один із різновидів підгрупи ‹3м01-3.221› з однорядковим віршем та однорядковим рефреном ‹♩44;44› *«Щедрий вечір, добрий вечір»* зафіксовано точково (2 зразки, на карті В3 пункти 15, 396) з інципітами *«Ластівонька прилітає»* (нот. 16) та *«А в Єрусалимі звони зазвонили»* (Тюрикова, 2009, с. 233). Останній текст записаний у селі Роздолівка (ДНЦ: Бахмут (Артемівськ)), яке відоме як поселення лемків із с. Ліскувате Хирівського району (у минул. – Дрогобицька область, тепер це територія Польщі). Цей зразок має особливий рефрен *«Щедрий вечір, Божий вечір»*.

Варіант ‹♩44;P4444› із дворядковим рефреном та інципітом *«Ой, у Русалимі, всі дзвони дзвонили»* (нот. 17) зарахуємо до підгрупи ‹3м01-6.24›. За ним закріпився апокрифічний сюжет, де головним персонажем є Божа Матір. Зафіксовано 5 таких зразків. Характерним є стале дроблення перших двох позицій модельного висхідного іоніка у змістовій частині. Специфічною рисою цієї форми є відкритість до комбінацій із диспондеями у рефрені. Одним із цікавих виконавських прийомів є цезура посередині слова під час низхідного руху до нижнього устою на складах «*До-би-рий ве -*» чи «*До-би-ри-ми лю-*». Частина слів, яка залишилась (…*чі-ри*; …*дя-ми*) після глибокої паузи співається разом із наступним сегментом мелодії. Багатство вокалізацій свідчить про стильову «ліризацію» мелотипу.

На території нашого дослідження його варіанти трапляються точково (пункти 77, 782 на карті В3), переважно в басейні р. Сіверський Донець та його приток, лише один зразок трапився на р. Самара.

6. Строфічні форми на основі п'ятискладників

6.1. Сім'я V55,p4 ‹3м10›

На колядки, що належать до макрогрупи ‹3м10› з базовою формою ‹V55,p4›, у межах перехідної етнокультурної зони вдалося натрапити лише 9 разів. Ці зразки записали В. Осадча та О. Тюрикова від переселенців із Полтавської та Тернопільської областей (локалізацію записів показано на карті В4). Відомою проблемою є відсутність інформації про місце попереднього проживання сучасних поселенців межиріччя Самари, Вовчої та Сіверського Донця. А проте, позаяк на сусідніх територіях цей тип теж трапляється лише осередково (зокрема в басейні р. Сіверський Донець), вважаємо його перенесеним із попередніх територій та збереженим у мікроосередках у первинному вигляді, без подальшої активної розробки новопоселенцями.

Засвідчено кілька морфологічних варіантів у межах типологічної групи ‹3м10›.

Класичний однорядковий варіант ‹55,p4› «*А в пана-пана собака п'яна*» з малим рефреном (‹3м10-

ще неопублікованих картах лекторки. У статті їх використано на степових матеріалах у режимі апробації, за згодою І. Клименко.

[2] У варіанті із с. Добровілля (ХРК: Близнюки) (пункт 177 на карті В3) заспівна частина є сталою трисегментною – V4+4+6.

1.20›) трапився в с. Іскра (ДНЦ: Велика Новосілка) (Тюрикова, 2009, с. 222).

На історичній Харківщині раніше побутували твори підгрупи ‹3м10-2.42›, у яких дворядкова строфа утворювалася повтором вірша зі змінним рефреном – ‹аб,р;аб,с›. На території нашого дослідження зафіксовано 4 таких зразки «правильної» форми (Новикова, 2006, с. 34, 37). Прикладом цієї ж строфи, але вже на стадії її руйнування, є зразок зі с. Маяки (ДНЦ: Слов'янськ), який записав І. Фетисов (нот. 18[3]), а також зразок зі с. Лиман (ХРК: Лиман) (Тюрикова, 2007, с. 53). Типовим для них є змінний рефрен *«Ой, дай Боже/Святий вечір»*.

Приклад строфи ‹3м10-3.24› із довгим рефреном (V55;P4444) зі смт Петропавлівка (ДНП: Петропавлівка) опублікувала О. Тюрикова (Тюрикова, 2009, с. 223).

«Бароковий» різновид ‹3м10-4.31› складної форми ‹V55p4;P454›=‹аб,р;рст› (Данилейко, Клименко, 2020) із характерним довгим рефреном *«Розвився рай, розвився рай, у пана цього, в домі його»* розпізнаємо в зразку, записаному В. Осадчою від переселенців із с. Устя Зелене (Тернопіль: Монастириська) у м. Ізюм (нот. 19).

Отже, колядки сім'ї ‹3м10› представлено в терені чотирма різновидами – ‹3м10-1.20›, ‹3м10-2.42›, ‹3м10-3.24v1› та ‹3м10-4.31›, але майже кожен із них проявив себе як одиничний або нечисленний тип.

6.2. Сім'я V553 ‹3м11›

Зразок колядки з ‹V55,p3›, належної до макросім'ї ‹3м11›, з інципітом *«Жала Марійка шовкову траву»* та характерним рефреном *«Під бором…/на зорі…»* трапився лише раз. Цю класичну дворядкову форму з асиметричним рефреном ‹аб,р:рст› зафіксовано в с. Уплатне (ХРК: Близнюки) (Стеблянко, 1965, с. 11).

7. Правобережні *меланки* ‹3м15›

У степову зону були занесені й такі екзотичні мелодії, як ***правобережні меланки*** – типологічна макросім'я ‹3м15› з віршем ‹$V4_5 4_5{}^2$› і ритмом на основі антиспаста |♪♩ ♩ ♪| = |♪♪♪♩ ♪| (нот. 20 – у прикладі ритмічна формула витримується частково – принаймні у двох останніх тактах, інші варіанти – зіпсовані). Вдалося зафіксувати 9 зразків, які «осіли» переважно в басейні річок Вовчої та Мокрі Яли, один зразок було знайдено в районі Сіверського Донця (карта B2).

Сюжет. Найпоширеніший сюжет з інципітом *«Ой учора ізвечора»* або *«Наша Меланка не робоча»* розповідає про дійову особу – Меланку, яка пасла качора й згубила його, але знайшла в чистому полі, де з'являється парний персонаж – Василь, що оре в полі плужком. В інших варіантах Меланка постає ледачою, неробочою, яка пере або миє щось в ополонці. Її фартух «замочився», а сушить його «вітер буйнесенький». Цей сюжет поширений на Придніпровському правобережжі, усі його мотиви систематизує О. Терещенко (Терещенко, 2016). Можна натрапити й на «любовні» варіації мотиву, де Меланка зізнається Василю в коханні: «*Я ж тебе буду та й кохати, та й три раза на день в церкву брати*». Одноразово згадується Дністер, який вважається місцем походження цього сюжету. Чому ж на Донеччині співають про чужу річку? Переважну кількість меланкових зразків записала О. Тюрикова у Волноваському, Маріїнському, Великоновосілківському районах Донецької області та в Маріуполі. Поруч із нотаціями вказано місця попереднього проживання новопоселенців – Івано-Франківська (Городенківський район, розташований над Дністром), Кіровоградська та Черкаська області, місцевості суцільного побутування меланкового мелотипу (Клименко, 2020б, карта A14).

Виняток становить зразок, записаний у с. Андріївка (ДНЦ: Велика Новосілка) (пункт 408 на карті B2) від місцевої жительки (Тюрикова, 2009, № 59е), яка проспівала його на характерну псальмову мелодію (див. пункт 8.3). Це свідчить про трансформацію привезених новопосленцями музичних форм та їх адаптацію під потреби нової громади, у якій церква мала ключове (для певного історичного часу) значення.

Форма строфи переважно 2-рядкова з мелодикою контрастного типу: ‹αβ;γδ›, або ж варіант із частковим повтором у першій половині строфи: ‹αα';βγ› та варіант із побудовою: ‹αβ;αβ'›. Амбітус охоплює діапазон від квінти до октави, переважає мінорний пента- чи гексахорд без мелодичного розвитку в субзоні. Два зразки (з пунктів 874 та 100 на карті B2) мали субкварту й субсекунду, остання виступила один раз у натуральній висотній позиції, в іншому зразку була підвищеною.

Звісно, ці рідкісні зразки не можна вважати типовими для степових територій. *Меланкування* тут відбувається завдяки дитячим / дівочим *меланкам* із групи примітивів, що масово відомі в регіоні.

8. Твори нової християнської традиції

8.1. Загальний огляд

На території нашого дослідження зафіксовано близько 60–70 зразків різдвяних кантів та коляд нової стилістики (новотворів), які, за свідченнями інформантів, виконувались на Різдво чи в інші дні Святок.

За стилістикою їх можна поділити на три підгрупи: власне різдвяні канти (17–18 століть), новотвори пізніших часів (нерідко з неукраїнською мовою текстів), твори, запозичені з репертуару лірників, – так звані народні псальми, що на Лівобережжі точково влилися в зимовий репертуар дорослих колядників.

До різдвяних кантів барокової доби зараховуємо складені бурсаками пісні, що оспівують Різдво Христове. На Півдні побутують такі сюжети: «*Ой хто-хто Миколая любить*», «*Ой дивноє народження*» (V445), «*Нова радість стала*», «*Звізда ясна*», «*А младенець первенець*». Останній твір у слобожанській традиції виконували в рамках обрядового дійства «*ходити із звіздою*». Наукова систематизація цих текстів ще розпрацьовується (Шевчук, Коропніченко, 2021).

До новотворів залічуємо колядки з апокрифічними текстами «*Рождество Христове*», «*Ой ходила Діва Марія*», «*На Рожество на Христове збиралося два жидов'я*». Прокоментуймо окремі найбільш популярні й цікаві зразки.

[3] Співачка достеменно не пам'ятає правильного наспіву, тому композиційна форма колядки варіюється від ‹аб;рс› до ‹аб,р; аб,с› (форма тексту), тоді як мелодія експонує тільки однорядкову побудову αβγ.

8.2. Різдвяні канти та новотвори християнської тематики

«Миколаївські» колядки. Мелотип із відомим текстом «*Ой хто-хто Миколая любить*» І. Клименко зараховує до поліблокових форм моделі ‹М♩ 34²;4²;3› (індекс ‹3м05-3,4_КА›). Він поширений переважно на землях історичної Слобідщини й не є типовим для традиції Півдня – тут зафіксовано лише п'ять таких зразків, переважно в сольному виконанні, розташованих у різних районах Харківської області (карта В4).

Популярну колядку ***«Нова радість стала»*** записано тричі. Її ритмічна модель має тридольну метричну організацію з типовим дробленням першої долі кожного сегменту. Цю формулу І. Клименко пропонує виражати кодом ‹М♩ 55;335› (див. виноску на с. 69). У зразку зі с. Роздолівка (ДНЦ: Бахмут (Артемівськ)) трапився його сюжетний мікст із двома іншими колядними мотивами – християнським ‹про Ірода та немовлят› та традиційним мотивом віншування на врожай.

Сюжет про ***дивне народження Божого сина*** з віршовою формулою ‹V445²› у нашому регіоні є більш відомим – маємо 10 зразків. Це мелотип силабічної організації, орієнтованої переважно на тримірні (ямбічні) ритмомоделі (нот. 21). Іноді спостерігається розширення вірша до виду ‹V555²›.

Цікаву версію записано від гурту в м. Ізюм. Це зразок зі спондеїчним варіантом ритміки в триголосному викладі з тонким (виконується не голосно, а в «головному регістрі») верхнім голосом (тончиком) та кадансуванням основних голосів в октаву. Оскільки цей гурт додавав тончик і до інших зимових мелотипів (нот. 23), такий фактурний варіант можна розглядати як осередковий стильовий прийом.

На жаль, більшість записаних варіантів виконано одноголосно або ж у гетерофонному двоголоссі.

Різдвяний кант ***«А младенець первенець»*** на Слобожанщині виконують на Різдво, коли «*ходять із звіздою*» (нот. 22). Його морфологічна модель – ‹М♩ 43²;445›. Мелодія має квартовий діапазон з активним залученням субтонів та нестійким інтонуванням 3-го щабля, що може бути обумовлене віком співачки.

8.3. Псальмовий мелотип

Точково поширений у регіоні наспів із ритмом, який можна описати як диспондей із пролонгованою останньою позицією – |♩♩♩𝅗𝅥 |. Це так званий «псальмовий ритм», що поєднується з характерною мелодією (нот. 23–24). Він має також варіант із дробленням |♪♪♪♪♩ |, тоді вірш початково 4-складової основи може розширюватися до 6 складів (нот. 23, такт 3).

О. Терещенко пише, що «ця музична форма, з огляду на її ритмічну та й ладомелодичну будову (подібну до обіходних церковних співів), по суті є типовою народною псальмою…, що в зимовому циклі найчастіше виступає як коляда з сюжетом про розп'яття Христа» (Терещенко, 2016, с. 39). Один із шляхів її поширення – запозичення з репертуару бродячих музикантів-лірників.

На Лівобережжі наспів нерідко трактується як колядка, приурочена до Різдва, у сполученні з християнськими текстами різного роду: сюжетом про «жидівську раду», що хоче вбити Христа (нот. 23), з апокрифічними текстами про «муки Христа» («*У городі, та у Русалимі*») або ж із типовим меланковим текстом.

Основна форма – дворядкова строфа наскрізної будови ‹αβ;γδ› без рефрену. Як виняток – у зразку 24 до двох змістових строф штучно долучений світський щедрівковий рефрен.

Псальмові колядки були записані в м. Ізюм, с. Нова Чернещина (ХРК: Сахновщина) (пункти 2, 1599 на карті В3) та с. Андріївка (ДНЦ: Велика Новосілка) У цьому останньому селі поруч з апокрифічним текстом «*Ой, на морі на синьому*» на псальмову мелодію був розспіваний також абсолютно світський текст правобережної *меланки* (див. розділ 7).

Лівобережні версії псальмової колядки зазвичай виконуються в кантовій триголосній фактурі (з епізодичним розщепленням до чотирьох голосів): два верхніх голоси рухаються в терцію, нижній голос – бас, збудований за правилами гармонічно-функційного мислення, де в кадансах явно чути функцію домінанти з ввідним VII щаблем, відбуваються відхилення з основної мінорної тональності в тональність паралельного мажору. У прикладі 23 партію нижнього голосу дублює в октаву тончик, який час від часу трапляється на Лівобережжі в обрядових творах. Привертає увагу те, що верхній голос в кадансових зворотах іноді не слідує за середнім у терцію, а вибудовує квінтовий інтервал. Ладофактурний виклад цього зразка вважаємо мікстом різних типів музичного мислення, що належать різним історико-культурним епохам. Їх поєднання в одній версії, яка є цікавою й гармонічною за звучанням, говорить про творчі потенції жителів Степу, їх схильність до несподіваних стильових розробок традиційного репертуару.

8.4. Інші жанри церковного походження, прикріплені до зимового святкового сезону

Окрім перелічених творів християнської тематики, на території нашого дослідження записані численні варіанти тропаря Різдва (виконується одноголосно або, згідно з церковною традицією, двоголосно), кондак Різдва, також численні стильові міксти, де поєднано тексти різдвяної літургії та новотворів на християнську тематику.

Висновки

Зимова обрядова традиція (святкування Різдва, Нового року з обходами колядування й щедрування) у зоні новопоселень XVII–XX століть зберегла своє культурне значення для сільських мешканців, що проявляється у збереженості до останнього часу ключових обрядових дійств та відповідного співного репертуару. Музичне наповнення зимового сезону в регіоні ще в середині XX століття було різноманітним як за жанровим набором, так і за манерами виконання. Дослідники встигли зробити аудіозаписи, які переконують в тому, що на цих теренах побутував повноцінний, широкий жанровий спектр творів, властивих Середній Наддніпрянщині: група дитячих

примітивів, зразки класичного колядково-щедрівкового фонду, різдвяні канти XVIII ст., новотвори, псальмові колядки, твори, запозичені з літургії (тропар, кондак).

За останні півстоліття можна спостерігати занепад виконавської культури: утрата голосів багатоголосної фактури, руйнація старих класичних форм. Усе ж накопичені кількома поколіннями збирачів матеріали з українського Півдня дають підстави як для їх типологічного опису, так і для картографування. У межиріччі Орелі й Сіверського Донця це проведене вперше. Спробуємо підсумувати результати, отримані з мелогеографічних карт. У таблиці 3 перелік описаних форм супроводжуємо їх географічними характеристиками.

Таблиця 3. Географія поширення регіональних зимових жанрів

Типологічні коди та індекси кількість записів		Характеристика ареалу, місця локалізації
ТВОРИ ДАВНЬОЇ СІЛЬСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНЦІВ (ДСТУ)		
Примітивні форми (разом ≈90 од.)		
‹♩ 4›^{n} ‹Зм03-1.10›	55*	зафіксовані фронтально на всій території дослідження
‹♩ 44›^{n} ‹Зм02.10/12›	33	зосереджені в ареалі потенційного впливу наддніпрянської традиції
Лівобережні *меланки* ‹♪ 6›^{n} ‹Зм16, ‹♩ 6›^{n} ‹Зм17›	37	1) ямби: басейни Сіверського Донця, Самари 2) тонічні та з рисами тоніки: басейн Сіверського Донця 3) диспондей із дробленням: точково біля витоків Вовчої
мікст ‹Зм03/02› «*Бігла теличка*»	1	зафіксовані точково
«Водіння кози» ‹♪ 5›^{n} ‹Зм09›	2–3	зафіксовані точково, у незначній кількості
Строфічні форми (разом ≈80 од.)		
‹♩ 44;44› ‹Зм01-3.221›, ‹Зм01-6.24›	7	зафіксовані переважно в басейні Сіверського Донця
‹♩ 44;44› ‹Зм03›	3	зафіксовані точково
‹♩ 44;44›: ‹Зм08.221/2-МБ› ‹Зм08.241/242›	33	Північ Надазов`я (Вел. Новосілка, Волноваха), басейн р. Мокрі Яли 1) стійке поширення на історично слобідських землях із півночі на південь; 2) осередок уздовж р. Оріль; 3) басейн Сіверського Донця
‹♪ 55,р4› ‹Зм10› у варіантах	11	осередково в басейні Сіверського Донця
‹♩ 443› ‹Зм04-1›, ‹Зм04-2›		точково в басейні Сіверського Донця
‹♪ $4_5 4_5$› ‹Зм15› *меланки*	9	басейні Вовчої та р. Мокрі Яли
РІЗДВЯНІ КАНТИ РІЗНИХ ФОРМ (разом ≈70 од.)		
‹Зм05-3,4_КА› Миколай	5	поширені на території Слобожанщини
Інші твори	68	поширені на всій території дослідження
Псальмові коляди	2–3	зафіксовані точково

* Клітинки із заливками показують ті групи, що мають представницьку статистику записів, більшу чи меншу

З-поміж мелоформ, які в систематиці І. Клименко зараховані до спадщини давньої сільської традиції українців (ДСТУ), у вивченому регіоні зафіксовано **десять типів**. Однак їх вагомість у терені дуже різна.

1. **Властиві регіональні мелоформи**. Групу **з чотирьох мелоформ**, яким новопоселяни ***віддавали перевагу***, представлено в записах кількома десятками кожну. Це

– дитячі пісеньки-приспівки / скандування типу примітивів-диспондеїв ‹Зм03-1.10›;

– дитячі/дорослі пісеньки тридольної групи ‹Зм02-1.12›;

– дівочі 6-складові меланкування ‹Зм16›;

– щедрівки дорослого репертуару ‹Зм08› у кількох різновидах, у тому числі з ускладненим рефреном, виконувані в часи розквіту традиції у триголосній фактурі, подекуди з впливом кантів.

Усі ці мелотипи широко відомі на Лівобережжі, отже, мають зв'язки саме з наддніпрянським макроареалом. У їх поширенні в межиріччі Орелі й Сіверського Донця можна помітити певні осередки.

2. **Мелоформи-«переселенці»**. Усі інші форми, подані в таблиці 3, були занесені на Південь різними хвилями переселень із різних регіонів. Однак вони не здобули популярності в місцевих жителів – кількість фіксацій у кожній із таких груп обертається навколо десятка. Серед них – твори з ритмом висхідного іоніка ‹Зм01›, колядкові форми на основі 5-складника ‹Зм10›, меланкові пісні правобережного типу ‹Зм15›.

Можливо, раніше ці форми посідали міцніші позиції в регіоні, але на час фіксації (на межі століть) вони втратили актуальність. Ці твори не утворюють ареалів, фіксуються точково (зокрема це строфи на основі висхідного іоніка ‹Зм01-3›, сім'я V55,р4) (Пшенічкіна 2017; Любимова 2023).

2б. **Мелоформи-«одинаки»**. У підгрупі 2 окремо виділимо ті форми, які трапилися 1–3 рази – це принагідні фіксації репертуару, що належить не степовим традиціям, а тим, звідки переїхали виконавці. Нерідко це пізні переселення й первісні «адреси» цих творів відомі.

Форми багатоголосся. Попри таку строкатість регіонального репертуару, усе ж таки можна виокремити в ньому яскраві зразки типового лівобережного багатоголосся з елементами функційного триголосся. Серед гуртових виконань переважає ведення голосів у терцію, у певні моменти «потовщене» розходженнями до тризвуків, іноді – з виокремленим басовим голо-

сом, що нагадує функційний кантовий бас. Така «гармонізація зразків» нерідко відбувається за правилами мажоро-мінорної системи.

На півдні Харківщини трапляються зразки фактури з «тончиком» – аналогічні зразки відомі в західних районах Полтавщини (Сопілка, 2004; Осадча, 2010, 2011). Іноді є підстави говорити про «ліризацію» зимових творів, у яких голосоведення подібне до ліричних пісень із регістрово контрастним кадансуванням.

Ареали. У серії карт можна прослідкувати певні локальні осередки, що мають окремі характеристики за складом і мелостилістикою зимового репертуару.

Басейни Орелі та Вовчої (разом із притокою Мокрі Яли) можна вважати зоною, у якій відчутні репертуарні впливи наддніпрянської традиції (правобережні *меланки*, осередки щедрівок ‹3м08›).

Натомість р. Сіверський Донець є продовження ареалу поширених слобожанських мелотипів (вертикаль поширення ‹3м08›, «миколаївські» колядки, специфічні мікстові варіації форми, ладофактурні та стилістичні показники). Дифузність культурних процесів у басейні Сіверського Донця простежується і в історії заселення територій, віддзеркаленій також у картині місцевих лінгвістичних діалектів.

Велика кількість трансформацій музичних форм в ареалах річок Сіверський Донець, Орель та Вовча (порівняно з осередками, які вважають ядром етнографічних регіонів Слобожанщини та Наддніпрянщини) дозволяє вважати їх перехідними територіями. Цю думку підтверджує порівняння мелогеографічних карт поширення зимових та весільних мелотипів.

Водночас пізніше й строкате заселення Північного Надазов`я, а також активні міграційні процеси між південною Слобожанщиною та індустріальним Донбасом та навпаки (порівняно з осередком сіл на річках Самара та Оріль), можливо, зумовили «барокову» стильову обробку регіональних зимових мелотипів, що відповідала б культурним потребам новопоселенської громади. Про це свідчить і тяглість та сталість місцевої традиції ареалів уздовж Самари та Орелі порівняно зі строкатим «набором» мелотипів, які були привезені новопоселенцями, але не «прижились» у терені.

Цитована література і джерела

Архіви

ГОЛОС СТЕПУ (Людмила Савченко): офіц. сторінка: *Головна*. [Канал YouTube]. YouTube. URL: https://www.youtube.com/@HOLOS_STEPU [дата звернення: 14.07.2025].

Цифровий архів фольклору Слобожанщини та Полтавщини. (н.д.). *Тексти та аудіозаписи народних пісень*. Доступно на https://folklore.kh.ua/ [Дата звернення: 14 липня 2025 р.]

Божичі-archive. *Головна*. [Канал YouTube]. YouTube. http://www.youtube.com/@bozhychi_archive2022. [Дата звернення: 14 листопада 2025 р.]

Література

Гончаренко, О. (2008). Народнопісенні діалекти Сумщини (досвід мелоареалогічного дослідження). *Народна творчість та етнографія*, *3,* 15–26.

Гринюк, П., Сидорін, А. (Упор.). (1987). *Українська РСР: Адміністративно-територіальний устрій: на 1 січ. 1987 року*: [довідник]. Київ: Гол. ред УРЕ. 504 с.

Данилейко, І., Клименко, І. (2020). «Барокова» підгрупа зимових пісень типологічної макросім'ї ‹V55,p4› з «сюжетними реф ренами». *Проблеми етномузикології, 15,* 156–178. Київ. DOI: https://doi.org/10.31318/2522-4212.2020.15.219434

Жук, К. (2024). Структура календарно-обрядової пісенності міжрегіональної перехідної зони. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття: матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених.* Ч. 1, 250–251. Харків (2024, 18–19 квітня).

Іваницький, А. (1997). *Українська музична фольклористика (методологія і методика)*: Навч. посібник. Київ: Заповіт. 392 с.

Карпенко, С. (2011). Зимовий обрядово-пісенний цикл східної Чернігівщини (межиріччя Десни і Сейму). *Проблеми етномузикології, 6* (Слов'янська мелогеографія, 2), 75–96. Київ.

Клименко, І. (2012). Зимовий обрядово-пісенний цикл в українців: ключові форми та їх картографування (До проблеми візуалізації мелоаналітичних параметрів на географічних картах). *Проблеми етномузикології, 7* (Слов'янська мелогеографія, 3), 110–120 + К11–17. Київ.

Клименко, І. (2017). Українська зимова макроареалогія в контексті слов'яно-балтського ранньотрадиційного меломасиву (СБРМ). Частина 2: Індексований реєстр зимових мелоформ. *Проблеми етномузикології, 12* (Слов'янська мелогеографія, 6), 8–18, атлас А1–А7. Київ. DOI: https://doi.org/10.31318/2522-4212.2017.12.132084

Клименко, І. (2020). *Обрядові мелодії українців у контексті слов'яно-балтського ранньотрадиційного меломасиву: типологія і географія. Т. 1*: *Монографія. Т. 2: Атлас*. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.

Клименко, І., Любимова, А. (2023). Мелотипологія зимових наспівів зони Дніпровських порогів. *Музикознавча думка Дніпропетровщини*, *24*, 192–228. DOI: https://doi.org/10.33287/222312

Новикова, Л. (2006). *Пісні Слобідської України:* Навчальний посібник. Харків: ТО Ексклюзив. 188 с. (з аудіо додатком).

Осадча, В. (Упор.). (2007). *Обряди та звичаї фольклорних осередків межиріччя Орелі та Сіверського Дінця*. Харків: ХОЦНТ. 164 с.

Осадча, В. (2010). *Обрядова творчість фольклорних осередків історичної Харківщини: методичні матеріали до засвоєння і творчого втілення обрядово та народнопісенної культури*. Харків: ХОЦДНТ; Видавець Савчук О. 136 с.

Осадча, В. (2011). *Обрядова пісенність Слобожанщини:* Навчальний посібник. Харків. 184 с.

Пшенічкіна, Г. (2017). Традиційні зимові мелодії у басейні верхньої Самари. *Проблеми етномузикології, 12* (Слов'янська мелогеографія, 6), 90–100. Київ. DOI: https://doi.org/10.31318/2522-4212.2017.12.132243

Пшенічкіна, Г. (2020). *Географічні межі регіональних традицій музичного фольклору на території правобережної Черкащини (за наспівами обрядових циклів).* (Автореф. дис. канд. мист., спеціальність 17.00.03). Київ. 21 с.

Пшенічкіна, Г., Любимова, А. (Упор.). (2019). *Народні пісні сучасної Дніпропетровщини. Вип. 2: Петропавлівський район*. Дніпро: Ліра. 164 с., нот., іл., аудіодиск.

Семенова, М. О. (Упор.). (2001). *Традиційна народна культура Дворічанського району Харківської області*: *Матеріали фольклорно-етнографічних експедицій селами Дворічанського району Харківської області 1992–1993 рр*. (Серія «Муравський шлях–2001»). Харків: Регіон-інформ. 160 с.

Скаженик, М. (2020). Ранньотрадиційні зимові наспіви придніпровських сіл Переяславщини: типологія та географія. *Проблеми етномузикології, 15*, 100–133. Київ. DOI: https://doi.org/10.31318/2522-4212.2020.15.219392

Сопілка, Т. (2004). Щедрівки у пісенній традиції Полтавщини (за матеріалами експедицій 1986–2000 рр.). *Проблеми етномузикології, 2*, 240–254. Київ.

Стеблянко, О. І. (Упор.). (1965). *Українські народні пісні*. Київ: Музична Україна. 137 с.

Терещенко, О. (2016). «Меланка» в Передстеповому й Степовому Правобережжі та на Східному Поділлі (порівняльна розвідка). *Проблеми етномузикології*, *11* (Слов'янська мелогеографія, 5), 28–49 + карти А8, А11. Київ.

Тюрикова, О. В. (Упор.). (2009). *Музичний фольклор Донбасу: календарно-обрядові пісні Донецької та суміжних областей*. Донецьк: Юго-Восток. 341 с.

Шевчук, О. (2019). Ще раз про українське народне багатоголосся (типи фактурного устрою). *Проблеми етномузикології, 14*, 49–76. Київ: НМАУ. DOI: https://doi.org/10.31318/2522-4212.2019.14.183850

Шевчук, О., Коропніченко, Г. (2021). Різдвяний кант: термінологія на означення жанру. *Етномузика*, *17,* 42–73. Львів: ЛНМА ім. М. В. Лисенка.

REFERENCES

Danyleiko, I., Klymenko, I. (2020). "Barokova" pidhrupa zymovykh pisen typolohichnoi makrosimi ‹V55,r4› z "siuzhetnymy refrenamy" ["Baroque" subgroup of winter songs of the typological macrofamily ‹V55, r4› with "plot refrains"]. *Problemy etnomuzykologiyi* [*Problem of Music Ethnology*]. *Iss. 15*, 156–178. Kyiv. DOI: https://doi.org/10.31318/2522-4212.2020.15.219434 [in Ukrainian].

HOLOS STEPU (Liudmyla Savchenko). (n. d.). *Home* [YouTube channel]. YouTube. Retrieved July 14, 2025 from: https://www.youtube.com/@HOLOS_STEPU [in Ukrainian].

Honcharenko, O. (2008). Narodnopisenni dialekty Sumshchyny (dosvid meloarealohichnoho doslidzhennia) [Folk-song dialects of the Sumy region (an experience of meloarealogical research)]. *Narodna tvorchist ta etnohrafiia* [*Folk Art and Ethnography*], *No 3*, 15–26. Kyiv. [in Ukrainian].

Ivanytskyi, A. (1997). *Ukrainska muzychna folklorystyka* [*Ukrainian Musical Folkloristic*]. Kyiv. [in Ukrainian].

Karpenko, S. (2011). Zymovyi obriadovo-pisennyi tsykl skhidnoi Chernihivshchyny (mezhyrichchia Desny i Seimu) [Winter ritual song cycle of east Chernihiv region (Desna and Sejm interfluve)]. *Problemy etnomuzykolohii* [*Problem of Music Ethnology*]. *Iss. 6,* 75–96. Kyiv. [in Ukrainian].

Klymenko, I. (2012). Zymovyi obriadovo-pisennyi tsykl v ukraintsiv: kliuchovi formy ta yikh kartohrafuvannia (Do problemy vizualizatsii meloanalitychnykh parametriv na heohrafichnykh kartakh) [The winter ritual-song cycle among Ukrainians: key forms and their mapping (On the problem of visualizing melody-analytical parameters on geographic maps)]. *Problemy etnomuzykolohii* [*Problem of Music Ethnology*]. *Iss. 7*, 110–120 + K11–17. Kyiv. [in Ukrainian].

Klymenko, I. (2017). Ukrainska zymova makroarealohiia v konteksti sloviano-baltskoho rannotradytsiinoho melomasyvu (SBRM). Chastyna 2: Indeksovanyi reiestr zymovykh meloform [Ukrainian winter time macro-arealogy in the context of slavic-baltic early-traditional music massiv (SBEM). Part 2. The indexed register of the winter meloforms]. *Problemy etnomuzykolohii* [*Problem of Music Ethnology*]. *Iss. 12*, 8–18, atlas A1–A7. Kyiv. DOI: https://doi.org/10.31318/2522-4212.2017.12.132084 [in Ukrainian].

Klymenko, I. (2020). *Obriadovi melodii ukraintsiv u konteksti sloviano-baltskoho rannotradytsiinoho melomasyvu: typolohiia i heohrafiia* [*Ritual Melodies of the Ukrainians in the Context of the Slavic-Baltic Early-Traditional Melomassive: Typology and Geography*]. *Vol. 1: Monograph*. *Vol. 2: Atlas*. (with DVD). Kyiv. [in Ukrainian].

Klymenko, I., Liubymova, A. (2023). Melotypolohiia zymovykh naspiviv zony Dniprovskykh porohiv [Melotypology of winter-time calendar folk songs from Dnipro river rapids region]. *Muzykoznavcha dumka Dnipropetrovshchyny* [*Musicological Thought of Dnipropetrovsk Region*]. *Iss. 24*, 192–228. DOI: https://doi.org/10.33287/222312 [in Ukrainian].

Novykova, L. (2006). *Pisni Slobidskoi Ukrainy* [*Songs of Slobidska Ukraine*]: Textbook. Kharkiv: TO Ekskliuzyv. 188 p. (with audio supplement). [in Ukrainian].

Osadcha, V. (Ed.). (2007). *Obriady ta zvychai folklornykh oseredkiv mezhyrichchia Oreli ta Siverskoho Dintsia* [*Rituals and Customs of Folklore Centres Between the Oril and Siverskyi Donets Rivers*]. Kharkiv: Kharkiv regional center of folk creativity. 164 p. [in Ukrainian].

Osadcha, V. (2010). *Obriadova tvorchist folklornykh oseredkiv istorychnoi Kharkivshchyny: metodychni materialy do zasvoiennia i tvorchoho vtilennia obriadovo ta narodnopisennoi kultury* [*Ritual Creativity of Folklore Centers of Historical Kharkiv Region: Methodical Materials for Learning and Creative Implementation of Ritual and Folk-Song Culture*]. Kharkiv: Kharkiv regional center of folk creativity; Vydavets Savchuk O. 136 p. [in Ukrainian].

Osadcha, V. (2011). *Obriadova pisennist Slobozhanshchyny* [*Ritual Songs of Slobozhanshchyna*]: Textbook. Kharkiv. [in Ukrainian].

Pshenichkina, H. (2017). Tradytsiini zymovi melodii u baseini verkhnoi Samary [Traditional winter-time melodies in the upper Samara river basin]. *Problemy etnomuzykolohii* [*Problem of Music Ethnology*]. *Iss. 12*, 90–100. Kyiv. DOI: https://doi.org/10.31318/2522-4212.2017.12 [in Ukrainian].

Pshenichkina, H. M. (2020). *Heohrafichni mezhi rehionalnykh tradytsii muzychnoho folkloru na terytorii pravoberezhnoi Cherkashchyny (za naspivamy obriadovykh tsykliv)* [*Geographical Boundaries of Regional Traditions of Musical Folklore in the Territory of Right-Bank Cherkasy Region (Based on Ritual Song Cycles)*] (Abstract of doctoral dissertation: Specialty: 17.00.03 «Musical Art»). Kyiv. 21 p. [in Ukrainian].

Pshenichkina, H., Liubymova, A. (Edd.). (2019). *Narodni pisni suchasnoi Dnipropetrovshchyny. Vyp. 2.: Petropavlivskyi raion* [*Folk Songs of Contemporary Dnipropetrovsk Region. Vol. 2. Petropavlivskyi District*]. Dnipro: Lira. 164 p., notes, ill., audio disc. [in Ukrainian].

Semenova, M. O. (Ed.). (2001). *Tradytsiina narodna kultura Dvorichanskoho raionu Kharkivskoi oblasti: Materialy folklorno-etnohrafichnykh ekspedytsii selamy Dvorichanskoho raionu Kharkivskoi oblasti 1992–1993* [*Traditional Folk Culture of the Dvorichansky District of the Kharkiv Region: Materials of Folklore and Ethnographic Expeditions to the Villages of*

the Dvorichansky District of the Kharkiv Region in 1992–1993] (Series «Muravskyi Shliakh–2001»). Kharkiv: Rehion-inform. 160 p. [in Ukrainian].

Skazhenyk, M. (2020). Rannotradytsiini zymovi naspivy prydniprovskykh sil Pereiaslavshchyny: typolohiia ta heohrafiia [Early traditional winter tunes of the villages of the Pereiaslav region located on the Dnieper: typology and geography]. *Problemy etnomuzykolohii* [*Problem of Music Ethnology*]. *Iss. 15*, 100–133. Kyiv. DOI: https://doi.org/10.31318/2522-4212.2020.15.219392

Sopilka, T. (2004). Shchedrivky u pisennii tradytsii Poltavshchyny (za materialamy ekspedytsii 1986–2000 rr.) [Shchedrivky in the song tradition of Poltava region (based on expedition materials of 1986–2000)]. *Problemy etnomuzykolohii* [*Problem of Music Ethnology*]. *Iss. 2,* 240–254. Kyiv. [in Ukrainian].

Steblianko, O. I. (Ed.). (1965). *Ukrainski narodni pisni* [*Ukrainian Folk Songs*]. Kyiv: Muzychna Ukraina. 137 p. [in Ukrainian].

Tereshchenko, O. (2016). «Melanka» v Peredstepovomu y Stepovomu Pravoberezhzhi ta na Skhidnomu Podilli (porivnialna rozvidka) [Melanka in the Pre-Steppe and Steppe Right Bank and in Eastern Podillya (comparative exploration)]. *Problemy etnomuzykolohii* [*Problems of Music Ethnologhy*]. *Iss. 11*, 28–49 + maps A8, A11. Kyiv. [in Ukrainian].

Tiurykova, O. V. (Ed.). (2009). *Muzychnyi folklore Donbasu: kalendarno-obriadovi pisni Donetskoi ta sumizhnykh oblastei* [*Musical Folklore of Donbas: Calendar-Ritual Songs of Donetsk and Neighboring Regions*]. Donetsk: Yuho-Vostok. 341 p. [in Ukrainian].

Tsyfrovyi arkhiv folkloru Slobozhanshchyny ta Poltavshchyny [Digital archive of folklore of Slobozhanshchyna and Poltava regions]. (n.d.). *Tsyfrovyi arkhiv folkloru Slobozhanshchyny ta Poltavshchyny* [*Digital archive of folklore of Slobozhanshchyna and Poltava regions*]. [Online audio archive]. Retrieved November 6, 2025, from https://folklore.kh.ua/ [in Ukrainian].

Shevchuk, O. (2019). Shche raz pro ukrainske narodne bahatoholossia (typy fakturnoho ustroiu) [Once again about the Ukrainian Folk Part Singing (the Types of Textural Structure)]. *Problemy etnomuzykolohii* [*Problem of Music Ethnology*]. *Iss. 14*, 49–76. Kyiv. DOI: https://doi.org/10.31318/2522-4212.2019.14.183850 [in Ukrainian].

Shevchuk, O., Koropnichenko, H. (2021). Rizdvianyi kant: terminolohiia na oznachennia zhanru [Christmas cantata: terminology to define the genre]. *Etnomuzyka* [*Ethnomusic*]. *Iss. 17*, 42–73. Lviv: Lviv National Academy of Music named after M. V. Lysenko. [in Ukrainian].

Zhuk, K. (2024). Struktura kalendarno-obriadovoi pisennosti mizhrehionalnoi perekhidnoi zony [Structure of calendar-ritual songs of the interregional transition zone]. *Kultura ta informatsiine suspilstvo XXI stolittia: materialy mizhnar. nauk.-teoret. konf. molodykh uchenykh* [*Culture and Information Society of the 21st Century: Proceedings of the International Scientific and Theoretical Conference of Young Scientists*]. Part 1, 250–251. Kharkiv (2024, 18–19 of April). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.10.2025
Отримано після доопрацювання 31.10.2025
Прийнято до друку 27.11.2025

Додаток А: Таблиці

Таблиця А1. Джерельна база матеріалів для вивчення типології зимових наспівів

Збирач (власник архіву), рік експедиції **Автор та *назва публікації***	**Область,** *район*, назва населеного пункту
Стеблянко, О. І. (упор.). (1965). ***Українські народні пісні***. Київ: Музична Україна. 137 с.	**Харківська обл**., *Близнюківський р-н*: Уплатне, Алісове.
О. Тюрикова, експедиції 1992–2007 років Тюрикова, О. (2009). ***Музичний фольклор Донбасу: календарно-обрядові пісні Донецької та суміжних областей***	**Донецька обл.,** *Артемівський р-н*: Григорівка, Дронівка, Званівка, Роздолівка, м. Сіверськ; *Великоновоселківський р -н.*: Андріївка; Іскра; *Волноваський р-н*: Вільне, Карлівка, Єгорівка, Доля, Микольське, Златоустівка, Петровське, Новотроїцьке, Андріївка; *Донецький р-н:* Донецьк; *Краматорський р-н*: Семенівка; *Красноармійський р-н*: Новоградівка, Гаврилівка, Красноармійськ; *Краснолиманський р-н:* Крива Лука; *Маріупольський р-н:* сел. Талалаковка; *Мар'їнський р-н:* Новомихайлівка, Луганське; *Словянський р-н:* смт Стародубівка; *Шахтарський р-н:* Маринівка, Ольховчик. **Харківська обл**., *Зміївський р-н:* Задонецьке, Геніївка, смт Лиман; *Ізюмський р-н:* Діброва, Студенок, Іванівка, Синичине, Кам'янка, Довгеньке, Капітолівка.
Семенова, М. О. (упор.). (2001). ***Традиційна народна культура Дворічанського району Харківської області.*** Харків: Регіон-інформ. 160 с.	**Харківська обл**., *Дворічанський р-н:* Жовтневе
Аудіодиски «Скарби Донеччини», 2006–2007	**Донецька обл.,** *Великоновоселківський р-н*: Андріївка, Іскра; *Волноваський р-н:* Єгорівка; *Краматорський р-н*: Семенівка; *Мар'їнський р-н*: Богоявленка
Архів Ірини Крюченко. Упоряд. Людмила Савченко. ГОЛОС СТЕПУ: офіц. сторінка [Електронний ресурс]. YouTube. URL: https://www.youtube.com/@HOLOS_STEPU	**Донецька обл.,** *Волноваський р-н:* Вільне, Карлівка.

Цифровий архів фольклору Слобожанщини та Полтавщини. (н.д.). *Тексти та аудіозаписи народних пісень*. Доступно на https://folklore.kh.ua/	**Харківська обл**., *Балаклійський р-н*: м. Балаклія, Морозівка, Яковенкове, Червона Гусарівка, Крейдянка, Шебелінка, Петрівське, Залиман; *Борівський р-н:* Піски-Радьківські; *Зачепилівський р-н:* Залінійне, Сомівка; *Ізюмський р-н:* м. Ізюм, Іванівка; *Лозівський р-н:* Катеринівка, Петропілля; *Первомайський р-н:* Дмитрівка; *Сахновщинський р-н:* Багата Чернещина, Нова Чернещина, Костянтинівка, Тернуватка, Огіївка.
Особистий архів Віри Осадчої, 1983–2007	**Харківська обл**., *Барвінківський р-н:* Велика Комишуваха, Грушоваха; *Близнюківський р-н:* Добровілля, Верхня Самара; *Ізюмський р-н:* Ізюм; *Лозівський р-н:* смт Лозова, Петропілля, Миколаївка, Катеринівка; *Сахновщинський р-н:* Дар Надєжди, Огіївка.
Архів Іллі Фетисова та Сусанни Карпенко, польові дослідження 2003–2007 років: Божичі-archive: http://www.youtube.com/@bozhychi_archive2022	**Донецька обл**., *Краснолиманський р-н*: Лозове, с-ще. Нове; *Слов'янський р-н:* Маяки, смт Райгородок, Сидорово, Троїцьке. **Харківська обл.,** *Лозівський р-н:* Петропілля, Орілька. **Дніпропетровська обл.,** *Петропавлівський р-н:* смт Петропавлівка, Дмитрівка, Троїцьке; *Юрївський р-н:* Шандрівка.
Особистий архів авторки статті, польові дослідження 2016–2022 років	**Харківська обл.,** *Близнюківський р-н*: Берестове, Добровілля; **Донецька обл**., *Краматорський р-н:* Василівка.

Таблиця А2. Список населених пунктів та їх адміністративних кодів за довідником (Гринюк, 1987)

Населені пункти Донецької області

№	Район	Назва населеного пункту	Адм. код
1	Артемівський	М. Сіверськ	310
		Григорівка	357
		Дронівка	401
		Званівка	352
		Роздолівка	396
2	Великоновосілівський	Андріївка	408
		Іскра	422
3	Волноваський	Вільне	503
		Андріївка	493
		Доля	494
		Єгорівка	500
		Златоустівка	505
		Карлівка (передмістя Волновахи)	-
		Микольське	518
		Новотроїцьке	480
		Петровське	485
4	Донецький	Донецьк	1
5	Краматорський	Василівка (с-ще Василівська Пустош)	107
		Семенівка	105
6	Красноармійський (Покровський)	Красноармійськ (Покровськ)	117
		Гаврилівка	898
		Новоградівка (колишнє Гродівка)	704
7	Краснолиманський (Лиманський)	Крива Лука	809
		с-ще.Нове	817
8	Маріупольський	сел. Талалаковка	100
9	Мар'їнський	Луганське	868
		Новомихайлівка	874
10	Слов'янський	Маяки	1065
		смт Райгородок	1039
		Сидорово	1067
		Стародубівка	1075
		Троїцьке	1048
11	Шахтарський	Маринівка	-
		Ольховчик	-

Населені пункти Харківської області

1	Балаклійський	м. Балаклія	15
		Крейдянка	16
		Залиман	41
		Морозівка	51
		Петрівське	54
		Червона Гусарівка	77
		Шебелінка	80
		Яковенкове	82
2	Барвінківський	Велика Комишуваха	96
		Грушуваха	110
3	Близнюківський	Алісове	225
		Берестове	218
		Верхня Самара	172
		Добровілля	177
		Уплатне	238
4	Борівський	С. Піски-Радьківські	369
5	Дворічанський	Жовтневе	780
6	Зачепилівський	Залінійне	912
		Сомівка	930
7	Зміївський	Геніївка	731
		смт Лиман	706
		Задонецьке	735
8	Ізюмський	Ізюм	2
		Діброва	1044
		Довгеньке	1031
		Іванівка	1051
		Капітолівка	1044
		Синичине	1042
		Студенок	1071
9	Лозівський	м. Лозова	7
		Катеринівка	1372
		Миколаївка	1366
		Орілька	1353
		Петропілля	1355
10	Первомайський	Дмитрівка	1507
11	Сахновщинський	Багата Чернещина	1559
		Дар Надєжди	1566
		Костянтинівка	1601
		Нова Чернещина	1599
		Огіївка	1602
		Тернуватка	1604

Населені пункти Дніпропетровської області

1	Петропавліський	смт Петропавлівка	806
		Дмитрівка	-
		Троїцьке	844
2	Юріївський	Шандрівка	690

Додаток Б: Нотації

Транскрипції виконала Є. Волошина (крім №№ 1, 11, 20), редакція К. Жук

1 Тип ‹Зм02-1.12›

с. Андріївка (ДНЦ: Волноваха)
Зап. Тетяна Давиденко від Н. А. Давиденко, 1930 р.н.
Нотація О. Тюрикової (Тюрикова, 2009, с. 149, № 49)

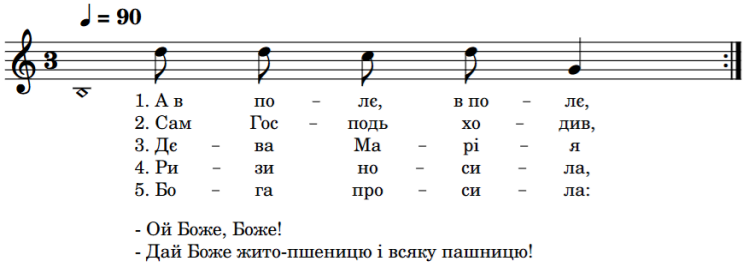

2 Тип ‹Зм03-1.10›

с. Карлівка (ДНЦ: Волноваха)
Зап. Ірина Крюченко, Лубов Кулик у 2018 р. від сестер Бабенко – Ніни Дмитрівни Овсюк (дів. Бабенко), 1930 р.н., та Тетяни Дмитрівна Бабенко, 1927 р. н.

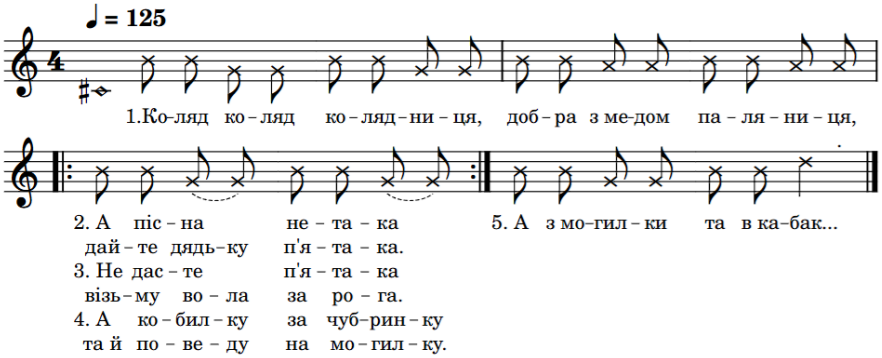

3 Тип ‹Зм03-1.10›

с. Карлівка (ДНЦ: Волноваха). (паспорт той самий)

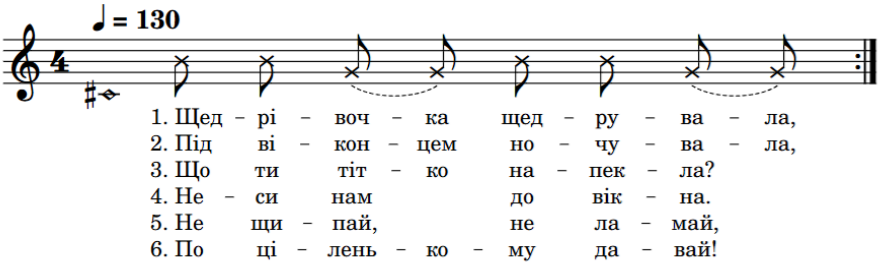

4 Тип ‹Зм03-1.10›

с. Карлівка (ДНЦ: Волноваха)(паспорт той самий)

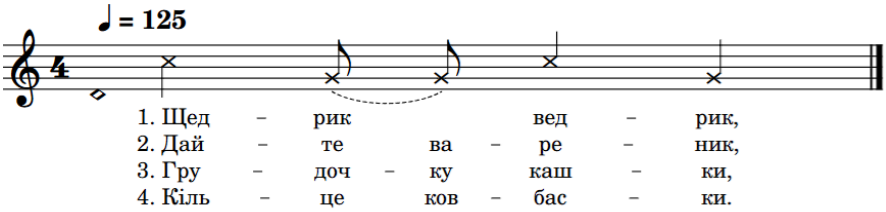

5 Тип ‹Зм03-1.10+приспівкова›

с. Орілька (ХРК: Лозова)
Зап. Ілля Фетисов, Сусанна Карпенко 25.06.2003

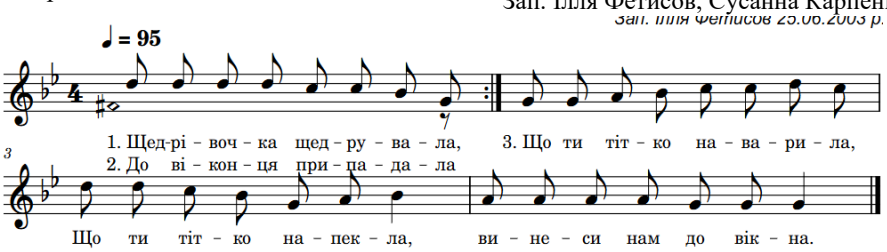

6 Тип ‹Зм03-мікст›

с. Петропілля (ХРК: Лозова). Зап. Віра Осадча, 1986

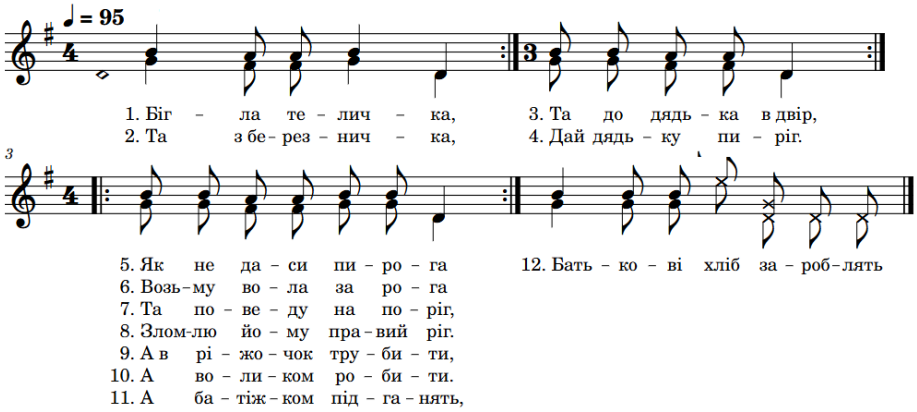

7 Тип ‹Зм09.71›

Зап. В. Осадча 17.02.1993 у м. Ізюм (ХРК) від переселенців із с. Устя Зелене Монастириського району Тернопільської обл.

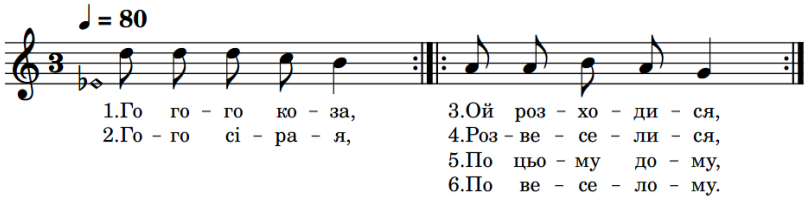

8 Тип ‹Зм16.10v1›

с. Сидорове (ДНЦ: Слов'янськ). Зап. Ілля Фетисов від переселенки із Закарпаття

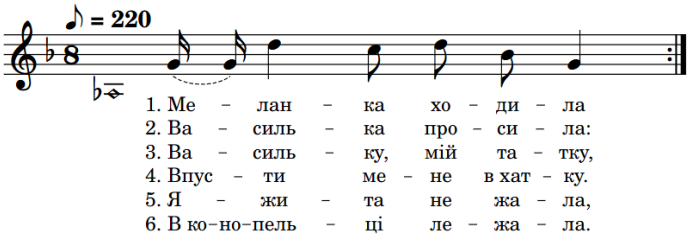

9 Тип ‹Зм16.10v4›

с. Сидорове (ДНЦ: Слов'янськ). Зап. Ілля Фетисов від місцевої жительки Клавдії Тихонівни Фільчак (дів. Шевченко), 1929 р.н.

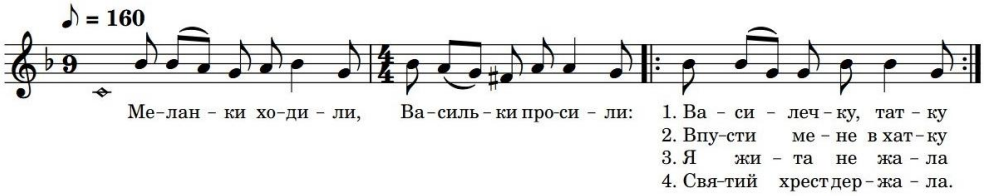

10 Тип ‹Зм03-2.221›

Зап. В. Осадча 17.02.1993 у м. Ізюм (ХРК) від переселенців із с. Устя Зелене Монастириського району Тернопільської обл.

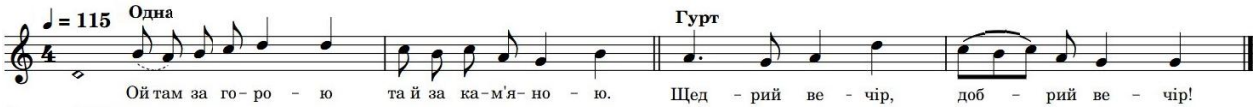

11 Тип ‹Зм03-4.24›

с. Іскра (ДНЦ: Вел. Новосілка). Наспівала Людмила Букіна, 1959 р.н., вивчила від своєї бабусі Домахи Нагорної, 1877 р.н. (проживала в м. Кременне) (Тюрикова, 2009, с. 253, № 88)

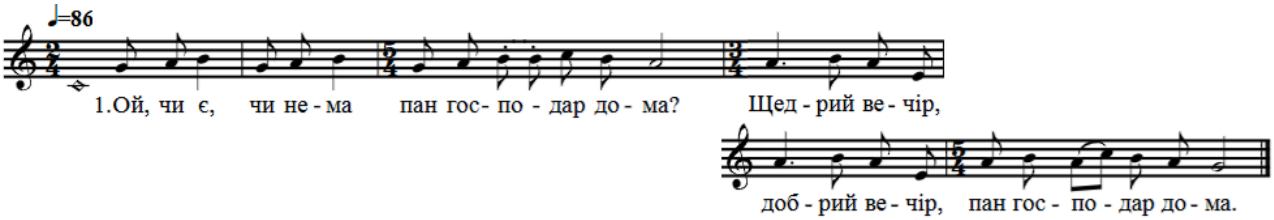

12 Тип ‹3м04-2.31-Радуйся›

с. Нове (ДНЦ: (Красний) Лиман). Запис Іллі Фетисова

♩ = 95 Один

Гурт

1.Доб рий ве-чір то - му, а хто в то-му до - му Ра - дуй - ся
3. Кла-діть па-ля-ни - ці з я-ро - ї пше-ни - ці

ой ра-дуй-ся зем - ле, Син Бо - жий на - ро-див - ся.

2. Нак-ри-вай-те сто - ли та все ки-ли-ма - ми. Ра - дуй - ся

13 Тип ‹3м08.222/221-МБ›

с. Іскра (ДНЦ: Вел. Новосілка). Аудіоархів «Скарби Донеччини», запис 2005 року від фольклористичного гурту «Колиска» під керівництвом Л. М. Букіної

♩ = 80 Гурт

Прий-шли щед-ру-ва - ти до ва -шо - ї ха - ти. Щед - рий ве - чір, доб - рий ве - чір!

14 Тип ‹3м08.242›

с. Семенівка (ДНЦ: Краматорськ) Аудіоархів «Скарби Донеччини», запис 10.04.2006

♩ = 95 Одна

Там на річ - ці, на О-р(и)-да - ні,

Гурт

Там Пре- чи- ста ри- зи пра- ла

1. Щед - рий ве - чір,
2. Доб - рий ве - чір,
3. Доб - рим лю - дям,
4. На здо - ро - в'я!

15 Тип ‹Зм08.241-спец›

с. Морозівка (ХРК: Балаклія). Зап. Дмитро Лебединський та Олена Балака 1.08.1991 від гурту співаків, 1011–1918 р. н.

♩ = 85 Одна *

1[А на го-рі] го-рі там сто-я-ло дре-во, тон-ке та ви-со-ке Щед-рі-й ве-чір. Щед-дрі-ї ве-чі-р(и)

Гурт

Щед-ри-й ве-чір та Свя-тий ве-чір до-бри-м(и)лю-дям. Свя-ти-й ве-чір.

Одна

2. А по-під тим дре-вом там І-ван-ко хо-дить Щед дрі-й ве-чір. Щед-дрі-й ве-чір

Гурт

Щед-ри-й ве-чір та Свя-тий ве-чір до-бри-м(и)лю-дям. Свя-ти-й ве-чір.

Варіанти розспівів змістового рядка:

3. Руж-жо за-ряд-жа-є, со-ко-ла стрі-ля-є.

4 Ти. бу-деш же-нить-ся я бу-ду ди-вить-ся

5. Най-де на те-бе та тем-на-я хма-ра, та дріб-ний до-щи-к(и)

* Перша строфа - інтонаційно пошукова, нетипова

16 Тип ‹Зм01.221›

с. Балаклія (ХРК: Балаклія)
Зап. Галина Лук'янець від гурту співаків, 1923–1954 р. н.

♩ = 95

Лас-ті-воч-ка при-лі-та-є. Щед-рий ве-чір, доб-рий ве-чір!

17 Тип ‹Зм01.221›

с. Семенівка (ДНЦ: Краматорськ)
Аудіоархів «Скарби Донеччини», запис 10.04.2006

♩ = 95 Одна Гурт

Ой у Ру-са-ли-мі всі дзво-ни дзво-ни-ли. Щед-ри-й(і) ве-чі(р).

Щед-рий ве-чір Та й доб-ри-м(и) лю-дям, Свя-ти-й(і) ве-чі(р)!

18 Тип ‹3м10-2.42› с. Маяки (ДНЦ: Слов'янськ). Зап. Ілля Фетисов, Сусанна Карпенко

♪ = 200

1. Ой ряс-на крас-на в лу-зі ка-ли-на. Щед-рий ве-чір,
А ще крас-ні-ша дів-ка Нас-ті-нь(і)-ка Доб-рий ве-чір,
2. По дво-ру хо-дить як мі-сяць схо-дить Доб-рий ве-чір,
3. Па-ни сто-я-ли дів-ку пи-та-ли Свя-тий ве-чір,
Доб-рий ве-чір.
4. Ой чи-я же ти чи па-ні-в(и)-на
Чи па-ні-в(и)-на чи ко-ро-лів-на Свя-тий ве-чір,

* Тип строфи неточний

19 Тип ‹3м10-4.31›› Зап. В. Осадча 17.02.1993 у м. Ізюм (ХРК) від переселенців із с. Устя Зелене Монастириського району Тернопільської обл.

♩ = 60

У па-на у па-на зас-ла-на ска-м'я
Роз-вив-ся рай. Роз-вив-ся рай у па-на цьо-го в до-мі йо-го

20 Тип ‹3м15› с. Луганське (ДНЦ: Маріїнка), від переселенки з Новомиргородського р-ну Кіровоградської обл. Запис і нотація О. Тюрикової (2009, № 59г)

♪=140

1.Ой, у-чо-ра і зве-чо-ра пас-ла Ми-лан-ка два ка-чу-ра.
2.Ой, пас-ла, пас-ла тай за-гу-би-ла, піш-ла шу-ка-ти, за-блу-ди-ла.

21 Різдвяний кант V445 с. Огіївка (ХРК: Сахновщина) Зап. Д. Лебединський, О. Балака 1.06.1992

1. Ой див-не-є на-рож-де-ння, Бо-жо-го Си-на.
Вар. 2,3,4,5
2. Божо-го Си-на. Од-найо-го спо-ро-ди-ла, Ді-ва Ма-рі-я.
6. Не бійсьДі-во, не бійсьМа-рі-йо, це ан-голь-ський глас.
7. Це ан-голь-ський глас Прий май-ди-тя на-рож-де-ння на руч-ки при нас
На руч-ки при нас.

22 Різдвяний кант

с. Огіївка (ХРК: Сахновщина)
Зап. Д. Лебединський, О. Балака 1.06.1992

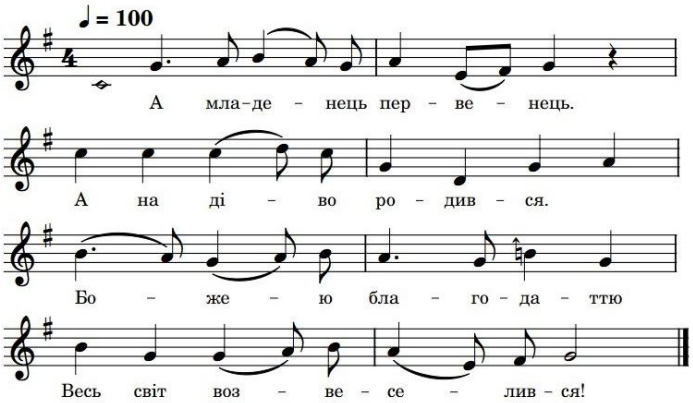

23 Псальмова коляда

м. Ізюм (ХРК). Зап. В. Осадча 1.09.1992 від фольклорного гурту 4 РБК[1]
під керівництвом В. Є. Каширової

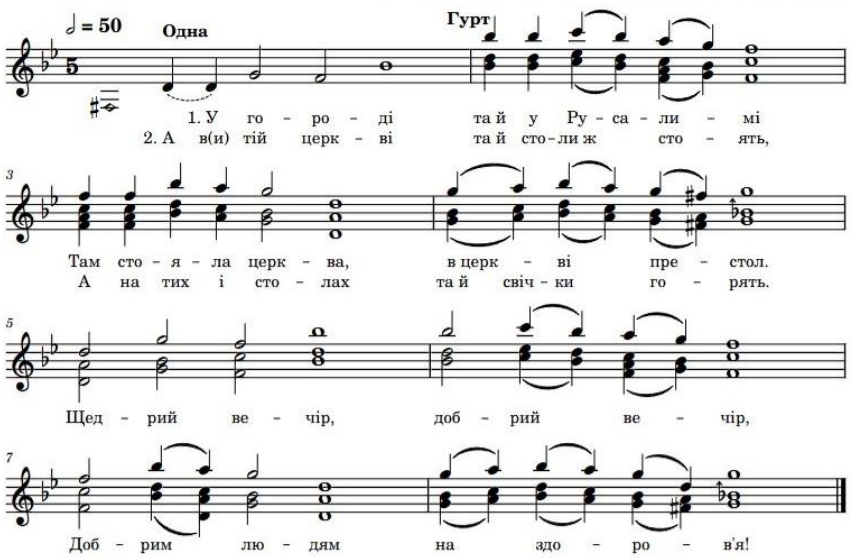

24 Псальмова коляда

с. Андріївка (ДНЦ: Вел. Новосілка)
Аудіоархів «Скарби Донеччини»

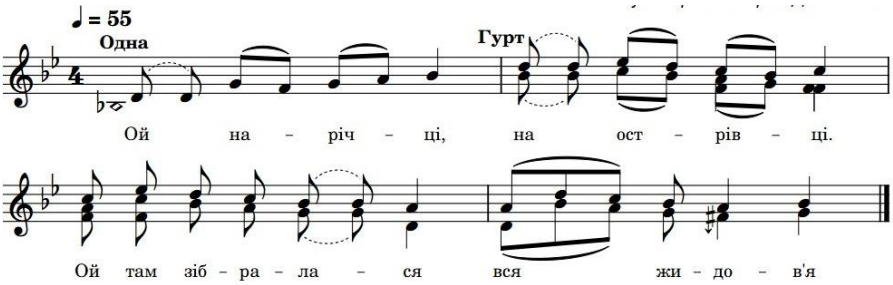

[1] Згідно з назвою, вказаною на ніаудіодиску «Фольклорні скарби Донеччини».

Додаток В: Мелогеографічні карти

Карта В1

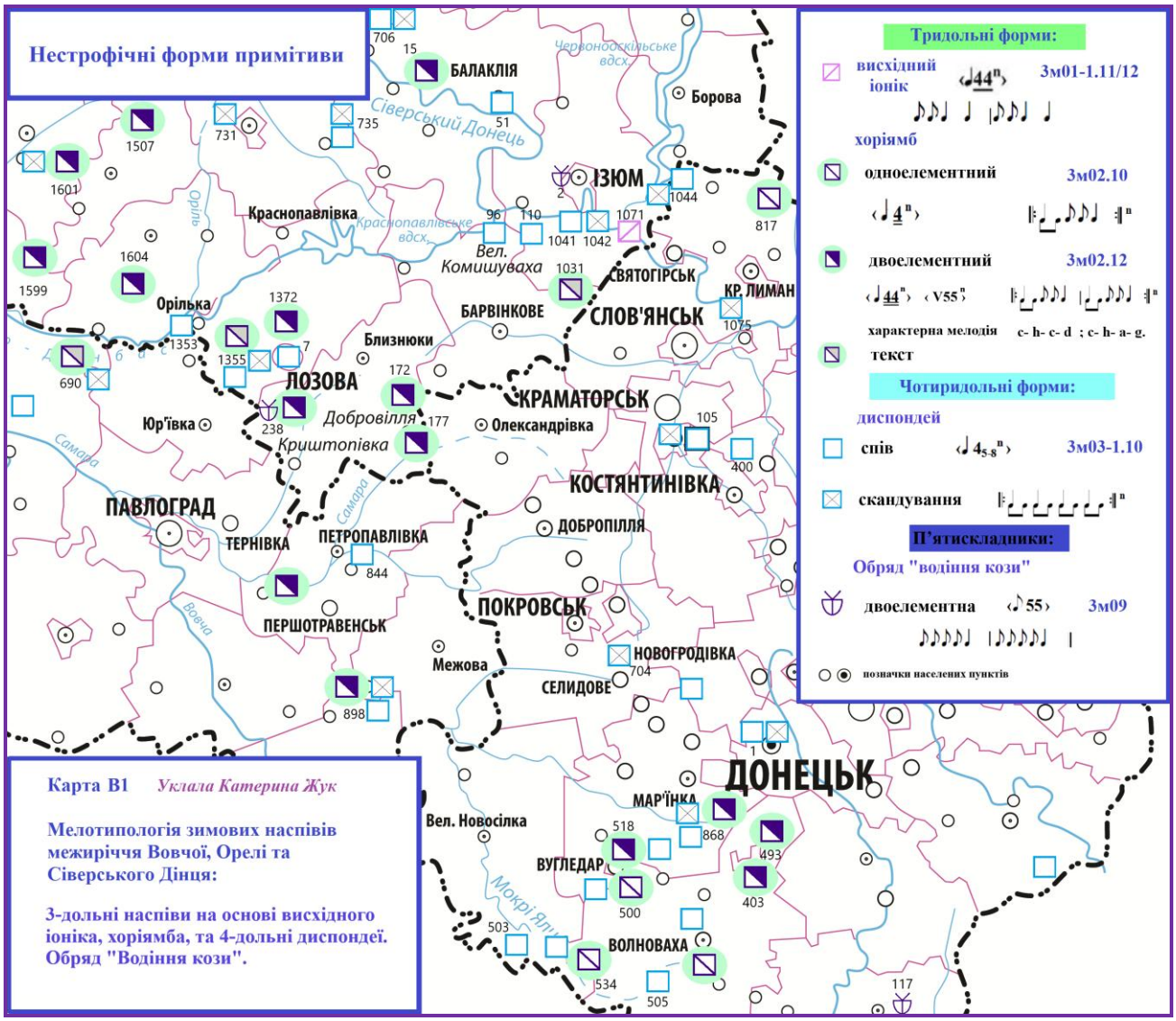

Карта В2

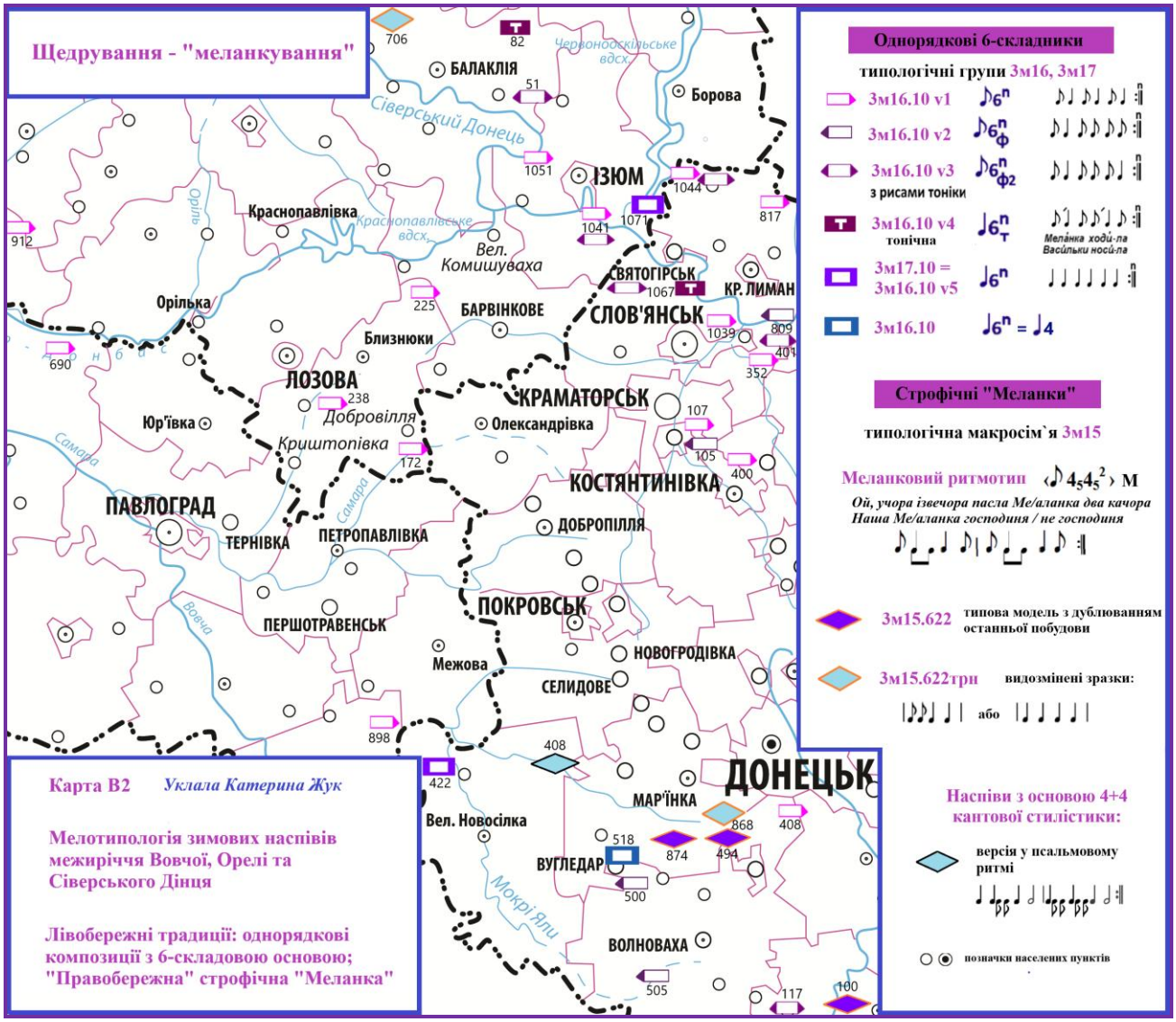
Щедрування - "меланкування"
Однорядкові 6-складники
типологічні групи 3м16, 3м17
3м16.10 v1
3м16.10 v2
3м16.10 v3
з рисами тоніки
3м16.10 v4
тонічна
Меланка ходи́-ла
Васи́льки носи́-ла
3м17.10 =
3м16.10 v5
3м16.10
Строфічні "Меланки"
типологічна макросім`я 3м15
Меланковий ритмотип
Ой, учора ізвечора пасла Ме/аланка два качора
Наша Ме/аланка господиня / не господиня
3м15.622
типова модель з дублюванням останньої побудови
3м15.622трн
видозмінені зразки:
або
Наспіви з основою 4+4 кантової стилістики:
версія у псальмовому ритмі
позначки населених пунктів
Карта В2
Уклала Катерина Жук
Мелотипологія зимових наспівів межиріччя Вовчої, Орелі та Сіверського Дінця
Лівобережні традиції: однорядкові композиції з 6-складовою основою; "Правобережна" строфічна "Меланка"
БАЛАКЛІЯ
Борова
Сіверський Донець
ІЗЮМ
Краснопавлівка
Орілька
Вел. Комишуваха
СВЯТОГІРСЬК
КР. ЛИМАН
БАРВІНКОВЕ
СЛОВ'ЯНСЬК
Близнюки
ЛОЗОВА
Добровілля
КРАМАТОРСЬК
Олександрівка
Юр'ївка
Криштопівка
КОСТЯНТИНІВКА
ПАВЛОГРАД
ТЕРНІВКА
ПЕТРОПАВЛІВКА
ДОБРОПІЛЛЯ
ПОКРОВСЬК
ПЕРШОТРАВЕНСЬК
Межова
НОВОГРОДІВКА
СЕЛИДОВЕ
ДОНЕЦЬК
МАР'ЇНКА
Вел. Новосілка
ВУГЛЕДАР
ВОЛНОВАХА
Самара
Вовча
Мокрі Яли

Карта ВЗ

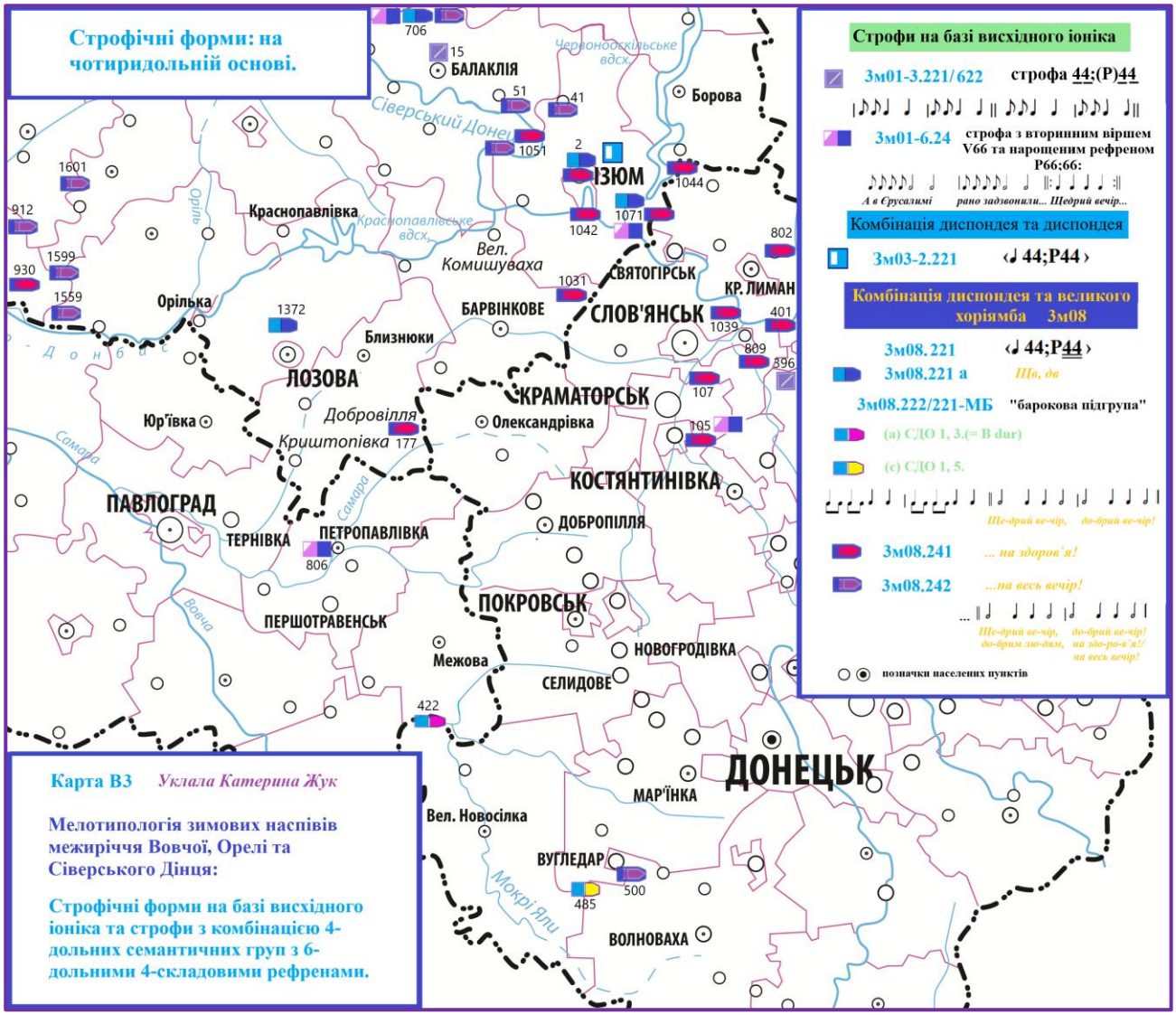
Строфічні форми: на чотиридольній основі.
Строфи на базі висхідного іоніка
3м01-3.221/622 строфа 44:(P)44
3м01-6.24 строфа з вторинним віршем V66 та нарощеним рефреном P66:66:
А в Єрусалимі рано задзвонили... Щедрий вечір...
Комбінація диспондея та диспондея
3м03-2.221 ‹♩ 44;P44 ›
Комбінація диспондея та великого хоріямба 3м08
3м08.221 ‹♩ 44;P44 ›
3м08.221 а Ще, да
3м08.222/221-МБ "барокова підгрупа"
(a) СДО 1, 3.(= B dur)
(c) СДО 1, 5.
Ще-дрий ве-чір, до-брий ве-чір!
3м08.241 ... на здоров`я!
3м08.242 ...на весь вечір!
Ще-дрий ве-чір, до-брий ве-чір! до-брим лю-дям, на зда-ро-в`я!/ на весь вечір!
позначки населених пунктів
Карта ВЗ Уклала Катерина Жук
Мелотипологія зимових наспівів межиріччя Вовчої, Орелі та Сіверського Дінця:
Строфічні форми на базі висхідного іоніка та строфи з комбінацією 4-дольних семантичних груп з 6-дольними 4-складовими рефренами.
БАЛАКЛІЯ
Борова
Сіверський Донець
Червонооскільське вдсх.
ІЗЮМ
Краснопавлівка
Краснопавлівське вдсх.
Вел. Комишуваха
Орілька
Оріль
СВЯТОГІРСЬК
КР. ЛИМАН
БАРВІНКОВЕ
СЛОВ'ЯНСЬК
Близнюки
ЛОЗОВА
КРАМАТОРСЬК
Юр'ївка
Добровілля
Олександрівка
Криштопівка
Самара
КОСТЯНТИНІВКА
ПАВЛОГРАД
ТЕРНІВКА
ПЕТРОПАВЛІВКА
ДОБРОПІЛЛЯ
ПОКРОВСЬК
ПЕРШОТРАВЕНСЬК
Вовча
Межова
НОВОГРОДІВКА
СЕЛИДОВЕ
ДОНЕЦЬК
МАР'ЇНКА
Вел. Новосілка
ВУГЛЕДАР
Мокрі Яли
ВОЛНОВАХА

Карта В4

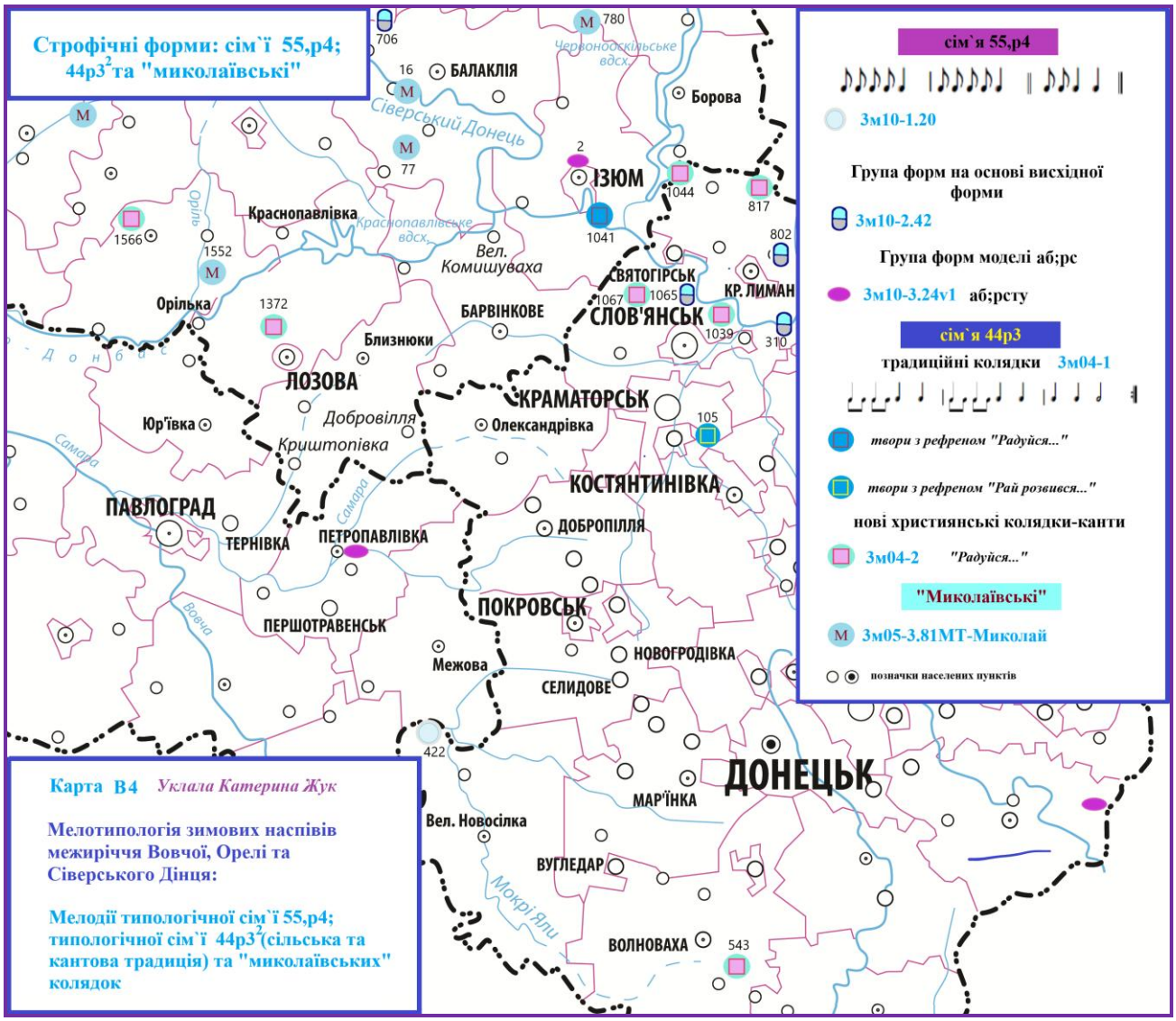
Строфічні форми: сім`ї 55,р4; 44р3² та "миколаївські"
сім`я 55,р4
3м10-1.20
Група форм на основі висхідної форми
3м10-2.42
Група форм моделі аб;рс
3м10-3.24v1 аб;рсту
сім`я 44р3
традиційні колядки 3м04-1
твори з рефреном "Радуйся..."
твори з рефреном "Рай розвився..."
нові християнські колядки-канти
3м04-2 "Радуйся..."
"Миколаївські"
3м05-3.81МТ-Миколай
позначки населених пунктів
БАЛАКЛІЯ
Борова
Червоноосколське вдсх.
Сіверський Донець
ІЗЮМ
Краснопавлівка
Краснопавлівське вдсх.
Вел. Комишуваха
Орілька
Орілі
СВЯТОГІРСЬК
СЛОВ'ЯНСЬК
КР. ЛИМАН
БАРВІНКОВЕ
Близнюки
ЛОЗОВА
Добровілля
Криштопівка
КРАМАТОРСЬК
Олександрівка
Юр'ївка
Самара
КОСТЯНТИНІВКА
ПАВЛОГРАД
ТЕРНІВКА
ПЕТРОПАВЛІВКА
ДОБРОПІЛЛЯ
ПОКРОВСЬК
ПЕРШОТРАВЕНСЬК
Вовча
Межова
НОВОГРОДІВКА
СЕЛИДОВЕ
ДОНЕЦЬК
МАР'ЇНКА
Вел. Новосілка
ВУГЛЕДАР
Мокрі Яли
ВОЛНОВАХА
Карта В4 Уклала Катерина Жук
Мелотипологія зимових наспівів межиріччя Вовчої, Орелі та Сіверського Дінця:
Мелодії типологічної сім`ї 55,р4; типологічної сім`ї 44р3² (сільська та кантова традиція) та "миколаївських" колядок

Summery

Kateryna Zhuk

ORCID: https://orcid.org/0000-0001-10482-8246
PhD student, Department of Theory and History
Music Kharkiv State Academy of Culture
Bursatskyi uz. 4, 61000 Kharkiv, Ukraina
+38 095 4934415, E-mail: jhukate53@gmail.com

TYPOLOGY OF WINTER RITUAL MELODIES IN THE INTERFLUVE OF THE VOVCHA, ORIL, AND SIVERSKYI DONETS RIVERS

UDC 781.7:398.8:784.4 (477.6)(045)

The article examines the winter song folklore of the new-settlers' tradition in the interfluve of the Oril, Vovcha, and Siverskyi Donets rivers—a territory of late settlement (16th–17th centuries) characterized by a composite type of culture. The tradition of this region is distinguished by local focality and multilayered structure.

The source base consists of 290 examples originating from 80 settlements in 24 districts of three south-eastern regions of Ukraine. These materials include the author's own field recordings, supplemented by published and archival sources. The research is based on the methods of melotypology (typological, modal-texture, and rhythmic analysis) and contemporary melogeography. The systematization and coding of winter meloforms are implemented in accordance with the register by I. Klymenko (2017).

The winter calendar is based on several genre groups: primitive forms of the children's repertoire, classical shchedrivky, Christmas kanty, and newly created works of Christian content.

The most widespread across all surveyed territories are kolyadky and shchedrivky of the children's repertoire (so-called primitive forms) with duple-meter bases and triple-meter bases. "*Melanka*" shchedrivky with six-syllable formulas are also widely recorded. The shared corpus of such works comprises more than 120 examples.

Among the works performed by adults, the leading position is occupied by shchedrivky of group, featuring verses in dispondee rhythm and a refrain sung in six-beat meter (accounting for more than one third of the recorded corpus).Two dense centers of distribution of such shchedrivky in the variant with an expanded refrain have been identified: on the historical territory of the Sloboda lands (from north to south along the course of the Siverskyi Donets River) and in villages along the Oril River.

About a dozen examples of "right-bank Melanka songs", localized in the basins of the Vovcha and Mokri Yaly rivers, indicate influences originating from the Middle Dnieper region.

Approximately 70 works belong to the group of Christmas kanty or newly created compositions of Christian content. Among them, "Mykolaiv" kolyadky (of kant origin) functioned as a marker of the continuation of potential influences of Sloboda culture in villages located along the Siverskyi Donets River.

Winter song folklore demonstrates a predominance of narrow-ambitus modes in older winter melotypes and wider ranges in newer strophic forms. Two-part performance is typical, mainly in parallel thirds, with sporadic divergence of voices and the formation of three-part chords, or ornamentation by a thin voice in the octave. Interesting modal-textural variations are most clearly manifested in the basins of the Siverskyi Donets, Oril, and Vovcha rivers. This confirms their role as transitional zones between the Middle Dnieper and Sloboda traditions.

Comparison of melogeographic maps confirms the diffusive nature of cultural processes and the focal character of the new-settlers' tradition.

The article includes Appendices: A – tables, B – 24 musical transcriptions, C – 4 cartographic schemes.

Keywords: Ukrainian winter song folklore, new-settlers' traditions, Sloboda region, Middle Dnieper region, Northern Azov region, Steppe, Oril River, Siverskyi Donets River, transitional ethnocultural zone, melotypology, areas of ritual melodies.